

налогов. О том, что торговля телом, как вещью – это извращение нравов, морали, ведущее к ухудшению демографической ситуации, к сожалению, говорят все реже и реже.

Исторический путь развития экономической науки тесно связан с основными экономическими компонентами материального производства. Разделение и специализация труда, обоснованные А. Смитом, как важнейший механизм повышения эффективности производства, а также достижение определенного успеха, становятся прочным фундаментом развития. В теории и практике экономики диверсифицируются акценты на проблемах спроса и предложения, цен, издержек, налогов и т.д. Человек в его сущностном проявлении остается за пределами экономических отношений. Теоретически обоснованная и практически оправданная специализация на этапе разрушения натурализации материального производства сыграла положительную роль. Повышение производительности труда, повлекшее за собой увеличение объемов производства, рост прибыли, заложили основы мировой экономической системы. Процессы экономического расширения экономики потребления сопровождаются формированием латентной системы противоречий между натуральным производством внутри семьи и за ее границами. Трудовая деятельность женщины, априори получив, статус бесценности, не является предметом экономической науки. Единственной целью ученых было и остается общественное производство.

Бесспорно, что структура современного натурального хозяйства в значительной степени отличается от классической трактовки. Существующие различия гипотетически не уменьшают его роли в функционировании общественного производства. Выявление механизмов воздействия натурального домашнего производства затруднено по следующим причинам. Во-первых, отсутствует система учета временных, материальных и трудовых затрат в домашнем хозяйстве. Во-вторых, произведенные товары и услуги в семье не находят отражения в количестве произведенного валового внутреннего продукта. Это ставит под сомнение объективность широко используемого показателя ВВП для оценки достижений экономики страны, производительности труда, эффективности системы доходов. В-третьих, высокий удельный вес занятости женщин в домашнем хозяйстве, маскируя ценность ее вклада в общие экономические достижения, формирует утилитарно потребительское отношение к создателю базовых ценностей. На примере государственной политики Республики Беларусь в сфере занятости можно проиллюстрировать апогей уродливости мужской экономики. В соответствии с декретом №3

от 2 апреля 2015 г. «О предупреждении социального иждивенчества» женщина получила право работать в семье по достижению детьми 11 – летнего возраста. В случае, когда возраст ребенка превысит указанное количество лет, она будет подвергаться материальной либо административной ответственности, если откажется от создания материальных благ. На первый взгляд может показаться (именно так и охарактеризовало общественное мнение), что это личная позиция руководителя страны. Нам сложно согласиться с тем, что проблема носит индивидуальный характер. Сущностная глубина ее кроется в отсутствии теоретического осмысления натурального характера труда женщин и сохраняющегося господства мужской экономики. Возвышение социального статуса мужчины действующая экономика гарантирует только в материальном производстве, публичной или государственной деятельности.

В нач. XIX в. представитель классического либерализма Джон Стюарт Милль писал: «Немногие из факторов, определяющих современный уровень человеческого знания, еще более не соответствует тому, что можно было бы ожидать, или более явно соответствует состоянию застоя, в котором спекуляции даже по самым фундаментальным вопросам продолжают, чем этот весьма скромный прогресс в разрешении споров, связанных с поисками критерия добра и зла». [5, с.25] Экономическая теория, не оперируя понятиями «добро», «зло» нацеливает на преумножение капитала, прибыли, приращение собственности и т.д. Владение ценными бумагами или земельными участками престижнее, чем нравственность. Хотелось бы напомнить, что познание человека начиналось с понимания нравственности, морали. А истины, которые использует классическая экономическая наука, «являются в действительности результатами метафизического анализа, основанного на элементарных понятиях, с которыми привыкла работать данная наука...». [5, с.27] Постоянно и настойчиво обожествляемый механизм конкуренции в рыночной экономике – это одно из элементарных понятий, которыми пользуется экономическая теория и практика. Отсутствие эмпирического доказательства общественной экономической, а тем более социальной эффективности (выделено нами) материального производства, действующего на основе конкуренции, не уменьшает ее роли в ее продвижении. Успешная конкуренция предполагает победу до конца. При этом апологеты конкуренции даже не пытаются дать ответ на вопрос об общих издержках. Каждый побежденный в конкурентной борьбе – это непризнанные затраты, ценность которых в условиях ограниченных ресурсов возрастает многократно. Может возвышение конкуренции в материальном производстве уменьшает возможности финансирования скрытого капитала? Соответственно

виды, способы и формы конкурентной борьбы не всегда отличаются высокой нравственностью, а ее участники учитывают интересы окружающих и тем более отдаленные последствия полученной сиюминутной выгоды. В борьбе теоретически могут принимать участие все, однако выигрывает сильнейший, и неважно каким способом это произошло. К сожалению, до настоящего времени нет теоретического и житейского осмысления пагубности последствий так называемой рыночной конкуренции. Хотелось бы напомнить, что все действия человек осуществляет в условиях ограниченных ресурсов. В жизни данное положение проявляется по нескольким направлениям. Во-первых, это физиологические особенности женского организма. Его основная цель – это сохранение жизни. Формирование жизненно способного нового человека исключает использование женщины в различных видах борьбы. Во-вторых, результаты конкуренции носят открытый, легко измеримый результат, который может в кратчайшие сроки удовлетворить потребности и преумножить капитал. Женщина на протяжении существования цивилизации обречена природой и отведенным ей социальным статусом производить невидимый, неосознаваемый, не имеющий формы и неподдающийся количественным измерениям капитал. Как можно измерить приготовленную еду, пошитую одежду, убранный дом? Какое влияние оказывает созданное в семье настроение на производительность и общую трудоспособность членов семьи. Бурдьё в работе «Формы капитала» ввел понятие «инкорпорированный капитал», определив его следующим образом: «... инкорпорированный капитал, внешнее богатство, превращенное в неотъемлемую часть личности, в хабитус, не может мгновенно передаваться посредством акта дарения или наследования, покупки или обмена (в отличие от денег, прав собственности или даже аристократических титулов)». [1, с.7] Примитивно толкуемая конкурентная рыночная экономика не нацелена на решение проблем скрытого капитала, чаще всего использует его как дополнительный неучтенный источник сокращения затрат.

Государство на современном этапе развития медленно, но верно превращается в коммерческий субъект. Причем это процесс наблюдается во всем мире. Предприниматель, нанимающий исполнителей, теоретически не имеет возможностей и тем более желания отдавать часть капитала на подготовку и реализацию скрытого капитала. Поддерживается общественное мнение, отрицающее экономическую, культурную и социальную значимость жизненного опыта женщины, полученного ею в ходе рождения и воспитания детей. Ориентирование на получение дохода, имеющего реальные формы, влечет за собой нивелирование морально-нравственных ценностей,

усиливает неопределенность дальнейшего развития. Отсутствие понимания ценности скрытого капитала, механизмов его формирования и проявления сопровождается распространением опасных крайностей для человеческой жизнедеятельности. Собственник, теоретически и практически в соответствии с действующей экономической теорией, покупает трудовой ресурс с некоторым набором профессиональных навыков. В тоже время отказывается понимать, что профессиональные навыки не могут быть использованы без скрытого капитала, выражающего сущность человека. Гипотетически женщина, входящая, либо возвращающаяся в общественное производство, после рождения ребенка, обладает более высоким скрытым капиталом. Однако его реализация возможна при создании соответствующих условий. Их создание в экономике потребления носит инициативный характер, т.е. полностью отдано на откуп собственника. Подавляющее большинство из них предпочитают получать прибыль в кратчайшие сроки. По этой и другим причинам рискованные затраты снижают успех в конкурентной борьбе.

Средства массовой информации недавно опубликовали сведения о проводимом в Швеции эксперименте по сокращению рабочего дня. Гипотетически сокращение продолжительности рабочего времени влечет за собой уменьшение потерь, повышение производительности труда. Многолетняя работа социологом на различных промышленных предприятиях, использование включенного наблюдения позволяют сделать вывод о наличии прямой корреляционной зависимости между временем, проведенным с детьми и успешностью работы женщины. Чем больше времени женщина находится с детьми, тем меньше девиантных поступков дарят дети. Во сколько обходится девиант обществу в настоящее время подсчитать невозможно. Мужское общество на протяжении существования цивилизации предпочитает решать проблемы девианта насилием. Функционирование пенитенциарной системы обеспечивается в основном мужчинами. В последние годы даже за незначительные экономические преступления все чаще лишаются воли женщины. Сколько стоит такая форма ответственности женщины мужская экономика не интересуется. Предоставленные лично воспитанию дети завтра могут оказаться в местах лишения свободы.

В рамках повсеместного господства физического, денежного капитала сложно согласиться с тем, что обозначенные формы давно и прочно связаны с невидимым, не имеющим формы капиталом, основы которого закладывает женщина. На вербальном уровне уже признано значение общей культуры

человека, морально-нравственных принципов и норм поведения. В мировом экономическом и политическом пространстве проблему ценностей не эксплуатирует, как принято говорить, только «ленивый». Но доля прибыли, которую создает невидимый капитал, находится вне предмета экономической науки. Ее условно теоретическое деление на макро и микроэкономику сопровождается усилением всех видов экономической, правовой и социальной ответственности человека. Образование, здоровье, общая культура, коммуникативные навыки, этико-эстетические ценности должна создавать семья, т.е. женщина, а пользоваться в конечном итоге будет общество. Парадокс данной социальной и экономической ситуации отражается в усилении уголовной и административной ответственности даже за незначительное повреждение физического капитала.

Неадекватное отношение к роли и ценности скрытого капитала (в последние годы он может исследоваться как социальный, культурный, коммуникативный, интеллектуальный и т.д.) выражается в используемой системе распределения накопленных производственных ресурсов и произведенного материального богатства. Подлинными социальными ценностями: образование, здоровье оказались в полной зависимости от способности удовлетворить запросы экономики потребления. Господство человека-эгоиста, живущего ради удовольствия, из абстрактных рассуждений классиков экономической науки, стало реальностью. Рекламный бизнес, эксплуатирующий преимущество женское тело, в буквальном смысле слова формирует новое гендерное мировоззрение. Ценность профессии модели оказалась на несколько порядков выше учителя, врача, преподавателя. Все большее количество подрастающих девочек и их родителей предпринимают максимум усилий для обучения в школах моделей. Модельная внешность женщины оценивается нами как высшее проявление цинизма рыночной экономики. Физические параметры, предлагаемые бизнесом развлечений, входят в противоречие с природно-физиологической функцией женщины. Женщина мать не интересуется средствами массовой информации, различные телевизионные ток-шоу переполнены так называемыми рейтинговыми программами, демонстрирующие отсутствие элементарной нравственности. Сексуальные пристрастия «звезд» постоянно в центре внимания прессы, социальных сетей, телевидения. То, что обозначено как рыночная экономика, по сути это экономика потребления, формирующая новые морально-нравственные, поведенческие нормы, стандарты и ценности жизни. «При таких обстоятельствах наши средства массовой информации не испытывают особых

трудностей в том, чтобы выдавать частные интересы за интересы всех разумных людей. Таким образом, политические потребности общества превращаются в индивидуальные потребности и устремления, а удовлетворение последних, в свою очередь, служит развитию бизнеса и общественному благополучию». [4, с.1] Приведенные слова принадлежат Герберту Маркузе (немецкому и американскому философу и социологу. Один из немногих ученых XX в. обратил внимание мировой общественности на негативные проявления индустриальной экономики. В работе «Одномерный человек» на тот факт, что «Технический прогресс, охвативший всю систему господства и координирования, создает формы жизни (и власти), которые, по видимости, примиряют противостоящие системе силы, а на деле сметают или лишают почвы всякий протест во имя исторической перспективы свободы от тягостного труда и господства. Очевидно, что современное общество обладает способностью сдерживать качественные социальные перемены, вследствие которых могли бы утвердиться существенно новые институты, новое направление производственного процесса и новые формы человеческого существования». [4, с.3]

Упрощенное толкование рыночной экономики сопровождается расширением свободы поведения во всех сферах жизнедеятельности. Репродуктивное здоровье не интересует производителя. Недавняя дискуссия по проблеме безопасности женского белья наглядно продемонстрировала господство в обществе потребительского отношения к женщине. Защитники репродуктивного здоровья в социальных сетях, средствах массовой информации были подвергнуты массовому унижению и оскорблениям. Слушать продвинутую музыку, одеваться и отдыхать определенным образом, быть в курсе жизни различных поп звезд, состояния их ягодич, эти и многие «блага» давно стали фетишами экономики потребления. Удовольствия и наслаждения, как основа выгодной экономики диверсифицируется под условным названием «глобализация». Унификация потребления объективно стимулирует стирание естественных различий между мужчинами и женщинами. И это не только рост количества операций по изменению пола, политическая поддержка транссексуалов, но и возвеличивание гомосексуализма. В тоже время вопросы здравоохранения, образования, социальной защиты наемного труда, развитие сети детских дошкольных учреждений, молодежной безработицы и бедности определяются как более «мягкие», «социальные».

Классическая экономическая теория давно отделила социальную компоненту от экономики выгоды. Разделение человека на производителя благ, потребителя и личность положено в предметы исследования различных наук. Реальность такова,

что человек-производитель неотделим от личности, психологического состояния и нравственных ориентиров. Навязанный образ жизненного успеха по оценкам психологов сопровождается заниженными самооценками. Индустриальная психология имеет давнюю историю. Ученые психологи и социологи в 1927 г. получили результаты Хоторнского эксперимента. В ходе исследования были установлены связи между отношением к труду, взаимоотношениями, мотивацией и сознательностью. Для исследователей оказалось определенной неожиданностью, что работники больше ценят социальные и психологические условия труда, чем все остальные. Увлеченное продвижение абстрактной экономической выгоды не нуждается в услугах гуманитариев. На начальном этапе реформирования государство стимулировало выведение объектов социальной сферы с промышленных предприятий. Различные спортивные комплексы, лечебные учреждения, базы отдыха были признаны сверхзатратны и некупаемы. В конкретной экономике получили статус непрофильных активов. Так называемые рыночные производства, освободившись от социальной компоненты, увеличили временные и денежные затраты человека, прежде всего женщин, на процессы социализации. На крупных предприятиях СССР, независимо от количества работающих женщин, функционировал кабинет гинеколога. Беременные женщины могли в удобное для них время не только получать необходимые консультации, но и лечение. Для ведения здорового образа жизни все желающие и их дети посещали спортивные залы, отдыхали в домах отдыха и санаториях, находящихся на балансе предприятия. Критики социалистической экономики предпочитают игнорировать тот факт, что социальная компонента, включенная в производственные отношения, способствовала развитию человеческого потенциала.

Государство, стимулируя развитие социальной сферы, постоянно увеличивало объемы его финансирования. Издержки на социальные объекты не считались бесполезными. Их использование носило открытый характер. Естественно, что всегда существует противоречие между желаниями и ограниченностью ресурсов. К глубокому сожалению, развал государства, уничтожение зарождающейся принципиально новой экономики не получил адекватного научного анализа. Отношение к социальной компоненте - это зеркальное отражение к положению женщины. В предложенной реформаторами рыночной экономике (они оказались апологетами абстрактных размышлений классиков) практически все процессы социализации оказались добровольным делом человека. Ведение здорового образа жизни, образование, поведенческие, нравственные, коммуникативные навыки, т.е. не имеющие

ярко выраженной, измеримой формы, рыночной цены, выражают, как писал Д. Гэлбрейт «наличие серьезного дисбаланса между распределением ресурсов». [2, с.7] «Современное индустриальное общество достигло стадии, на которой оно уже не поддается определению в традиционных терминах экономических, политических и интеллектуальных прав и свобод; и не потому, что они потеряли свое значение, но потому, что их значимость уже не вмещается в рамки традиционных форм. Требуются новые способы реализации, которые бы отвечали новым возможностям общества». [2, с.8]

Рыночная система, эксплуатирующая экономического или частичного человека, - умственное построение ученых. О несовершенствах рынка впервые высказал соображения Дж. Стюарт Милль, названный отцом классической формы утилитаризма. В работе с одноименным названием он очень четко раскрыл суть рыночной экономики: «... с точки зрения полезности ... некоторые виды удовольствий являются более предпочтительными и ценными... Было бы нелогичным полагать, что, в то время, как оценка значимости остальных вещей учитывает как качество, так и количество, оценка значимости удовольствий должна учитывать только количество» [5, с.49] Данная методология рынка априори предполагает различную ценность создателей удовольствия, в реальности проявляющуюся в возвышении одних и принижении других. Такие пары, как сильный слабый, собственник и наемный работник, создающий и не создающий реальные ценности, формируют систему неравенства. Экономическое и социальное неравенство – фундаментальная основа функционирования рынка. Ее принятие в качестве основной цели развития общества никем не обсуждалось. Социальные процессы воспринимаются как само собой разумеющееся. Ни один из инициаторов и сторонников углубления рыночных преобразований (в виде дальнейшей приватизации) даже не попытались ответить на вопрос о их подлинной пользе человеку и обществу.

Особое место в теории и практике экономики потребления занимает проблема экономических возможностей. Теоретически экономические права отдельной личности находятся в непосредственной зависимости от доступных для владения ресурсов, условий обмена и цен на них. Выше отмечалось, что владение скрытым капиталом, в значительной степени увеличивающим богатство страны, фактически не имеет адекватной ценности. Развитие индустриального производства в XIX в. многими воспринималось как панацея от тяжелого, изнурительного труда. Классическая экономическая теория базируется на природной, не требующей доказательств гармоничности общественных

отношений. Реальность не подчиняется размышлениям ученых. Домашние дела по-прежнему остаются уделом женщин. Широкое внедрение техники оказало незначительное воздействие на снижение умственной и физической занятости женщины. Несмотря на высокий уровень технологичности производства, реальные профессиональные затраты в буквальном смысле слова растут с каждым годом. Предпринимаемые попытки простых решений не принесли положительных результатов. В годы кризиса увеличение продолжительности рабочего времени женщин оценивается как «норма». Мы не будем затрагивать проблему экономической зависимости и продолжительности домашней занятости женщин. При всей ее неоднозначности в современном мире растет число неполных семей, в которых занятость женщины являются единственным источником существования семьи.

Трудовые контракты с работодателем, как порождение рыночных преобразований, формирует новую асимметричность в распределении доходов между мужчинами и женщинами. Женский труд по-прежнему оплачивается ниже мужского. Экономические преимущества, которые получает мужчина на производстве и в домашнем хозяйстве создает идеальные условия латентной эксплуатации. Внешне прямое принуждение отсутствует, однако женщина поставлена в такие условия, что создаваемый в семье капитал не является результатом обменных операций. Нет товара, денег, соответственно отсутствует капитал. Обозначенная модель экономической зависимости находится в своеобразной зоне научного и политического молчания, усиливается существующей разделенностью макро и микроэкономических процессов. Остается нерешенным вопрос о методологии изменений занятости мужчин и женщин. Какие модели социальных и экономических отношений в обществе способны не допустить новых противоречий, смягчить существующие конфликты и не допускать в будущем. Эти и многие другие

вопросы требуют системных междисциплинарных исследований.

Отказ от мужского господства в экономической науке и практике требует более четкого отношения к ценности времени как ресурса. Время – это единственный ограниченный ресурс, от структуры использования которого напрямую зависит объем созданного капитала. Человек не сможет изменить количество часов в сутках. Воспроизводство социального капитала основано на непрерывном использовании времени. Женщина, родившая и воспитывающая ребенка, трудится в буквальном смысле слова круглые сутки, однако не приносит доход и прибыль, получаемую приближенными к природным ресурсам. Формирование новой экономической теории возможно только на пути отказа от чрезмерной важности экономического. В настоящее время многим очевидна несостоятельность курса пренебрежительного отношения к социальным процессам, ценностям. На наш взгляд, ухудшение социального положения населения, снижение доходов и потребительских возможностей, являются прямым следствием поклонения макроэкономическим показателям. В макроэкономической теории труд никогда не рассматривался как источник благосостояния, теоретически не участвует в процессах социализации, не оказывает влияния на достижение жизненных целей. Важнейшим аргументом отсутствия труда получателя услуги служат усиливающиеся требования к учителям, преподавателям, врачам. Повышенное внимание к проблемам социализации вызвано тем, что ее важнейшим субъектом остается женщина. Используемые количественные оценки эффективности экономики, полученные в конкурентной борьбе, подпитывая мужское господство, пролонгируют снижение качества социализации человека. Повышение последнего невозможно без теоретического обоснования объемов скрытого капитала.

Литература

1. Бурдьё П. Формы капитала. // Западная экономическая социология: хрестоматия современной классики. — М.: [РОССПЭН](#), 2004. — 680 с.
2. Гэлбрейт Д. **Экономические теории и цели общества**. — М.: Прогресс, 1976. — 408 с.
3. Мальтус Т. Опыт о законе народонаселения <http://profilib.com/chtenie/87308/tomas-maltus-opyt-zakona-o-narodonaselen-i.php>
4. Маркузе Г. Одномерный человек. — М: ООО «Изд-во АСТ», 2002. - 526 с.
5. Милль С. Утилитаризм. — Ростов-на Дону. Донской издательский дом, 2013. – 240 с.
6. Смит А. **Исследование о природе и причинах богатства народов**— М.: [Эксмо](#), 2007. — 960 с.

უკრაინის მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხზე მოქმედი ფაქტორები

THE FACTORS AFFECTING TO THE QUALITY OF LIFE THE UKRAINIAN PEOPLE

ანა მედინსკაია

ANNA MEDYNSKA

უკრაინის პრეზიდენტთან არსებული სახელმწიფო მართვის ეროვნული აკადემიის სოციალური და ჰუმანიტარული პოლიტიკის კათედრის ასპირანტი

Postgraduate student of the Department of Social and Humanitarian Policy, National academy of public administration under the President of Ukraine.

Abstract

The article reveals the essence the «quality of life» concept and identified the factors affecting it. One is detailed data factors and investigated their condition. It is analyzed the statistics mortality data in Ukraine and natural population growth (decrease).

It has been established that the problem of the required level of life quality in Ukraine is quite complicated and multifaceted, but today it is an urgent solution to ensure social stability in Ukraine. In the implementation of the concept of humanitarian development one must be based precisely on the factors that affect the quality of life.

It has been determined that increasing welfare through the introduction of high social standards, the development of accessible and continuous education, development of health systems to encourage fertility, family support and development, regulation of environmental conditions, to create conditions for the realization of human needs and quality improvement of social services should be a priority of government humanitarian sphere in the formation of the quality of life in Ukraine.

Key words: public administration, humanitarian sphere, social standard, quality of life, mortality, natural population growth (decrease), migration increase (decrease).

ანოტაცია

სტატიაში ახსნილია ცნება „ცხოვრების ხარისხი“-ს არსი და განსაზღვრულია ფაქტორები, რომლებიც მოქმედებენ მის ჩამოყალიბებაზე. დეტალიზებულია მოცემული ფაქტორები და გამოკვლეულია მათი მდგომარეობა. გაანალიზებულია უკრაინაში მოსახლეობის სიკვდილიანობისა და ბუნებრივი მატების სტატისტიკური მონაცემები. დადგენილი იქნა, რომ ცხოვრების ხარისხის აუცილებელი დონის პრობლემა საკმაოდ რთული და მრავალფეროვანია, მაგრამ დღეისათვის მისი გადაწყვეტა უკრაინაში საზოგადოებრივი სტაბილურობის უზრუნველყოფის მიზნით საკმაოდ აქტუალურია. ჰუმანიტარული განვითარების კონცეფციის შემუშავების დროს აუცილებელია ზუსტად იმ ფაქტორებზე, რომლებიც მოქმედებენ მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხზე.

დადგენილი იქნა, რომ კეთილდღეობის დონის ამაღლება ცხოვრების მაღალი სოციალური სტანდარტების დანერგვის გზით, უწყვეტი და ხელმისაწვდომი განათლების განვითარება, ჯანდაცვის სისტემის განვითარება, შობადობის წახალისება, ოჯახის მხარდაჭერა და განვითარება, ეკოლოგიური მდგომარეობის რეგულირება, ადამიანური მოთხოვნილებების რეალიზაციისათვის პირობების შექმნა და სოციალური მომსახურების სფეროს ხარისხობრივი გაუმჯობესება უნდა იყოს ჰუმანიტარულ სფეროში სახელმწიფო მართვის ძირითადი მიმართულებები უკრაინის მოსახლეობის ცხოვრების ხარისხის ფორმირების საქმეში.

საკვანძო სიტყვები: ცხოვრების ხარისხი, სიკვდილიანობა, ბუნებრივი მატება (შემცირება), მიგრაციული მატება (შემცირება).

Statement of the problem and its relation to the important scientific and practical tasks. Humanity is on the threshold of new information civilization exactly when the level of the human person determines the level of development and is the criterion of efficiency of public administration [8]. Failure to understand this fact could lead to even greater backlog of Ukraine from leading countries. Today the required fundamental revision of relations «man-power». And the main problem to be solved - is the development of public ideas that can concentrate the resources of the country to overcome the separation from the leading industrialized countries. These goals like reaching a certain level of GDP or reduce to a certain level of inflation can not be incentives for the development of society and the state. The Ukrainian people must be clear about the purpose for which it is necessary to concentrate our efforts. Only in this case, the possible fundamental change in the situation. And for that purpose, in our opinion, should be the formation of a new quality of life in Ukraine, which is the basic mechanism for ensuring long-term competitiveness and sustainability of the country on the world stage [2]. Formation of life quality is a key direction of humanitarian development of Ukraine, based on a realization human development. Hence, there is need to increase investment in human capital, the development of social infrastructure, promotion of living standards as the foundations for a stable foundations middle stratum class of society [7]. One of the most essential prerequisite that ensures the implementation of this direction is to conduct effective governance management of life quality, where income and differentiation and continuous growth of people's lives will take a central place.

Analysis of the latest studies and publications initiating the solution of this problem.

Ukrainian scientists D. Bohynia, N. Boretska, A. Kolota, O. Krentovskyi, O. Kuharyeva, V. Lytvynova, E. Libanova, P. Mazurka, I. Mandybura, A. Melnychenko, M. Papiyeva, A. Poplawska, B. Postnikov, N. Fedirko, N. Sitnikov, V. Skurativskyi, M. Tatarevskyi, M. Fedorov, M. Shapovalta and others discussed defined issue.

Among foreign scientists who explored this issues were following: Alexander Drozdov, Mahbul ul Haq, F. Rodgers, A. Sen, A. Surinov, E. Toffler, L. Thurow, J. Forester, T. Schultz and others.

Marked unsolved aspects of the problem.

However, there are some questions which are remained insufficiently investigated which affect formation of life quality of the Ukrainian people.

The purpose of this article is to emphasis the factors which affect on life quality of the Ukrainian people and to study of their condition.

Key information. Before we examine the quality of life it is necessary to consider the terminology database. As opposed to «quality» concept that is presented in the international standards ISO, the term « life quality » is not

as standardized. Based on their outlook each community interprets this concept individually. In many countries the quality of life has become a national idea. life quality is understood as a rule, complex integral characteristic of the individual in different social systems and structures, a measure of its possibilities for all third-party development and its social freedom [4]. Due to definition of World Health Organization [11] quality of life is the perception of the individual person in accordance with his or her goals, expectations, standards and interest position in life in the context of culture and value system in which he or she lives. There is more «objective» approach to determination of life quality, where quality of life is measured not by the subjective satisfaction of the person, it measures as a number of objective indicators of other people who have complete and accurate information and the necessary qualifications and act as a collective of experts. With this kind of assessment, «quality of life» is a complex concept, comparable in space and time form reflects the degree of the material, cultural and spiritual needs of man, as measured by the level of satisfaction with their lives the individual on his own subjective self and measured competent and knowledgeable professionals from a set of objective indicators [10]. A significant change in the conditions of life of members of society leads to changes in methods of organization and life style. The term «quality of life» (along with the concepts of «lifestyle» and «standard of living») reveals and concretizes the content of «lifestyle» category. Quality of life includes the nature and content of work and leisure time, satisfaction degree of comfort and life (including quality residential, industrial premises and the surrounding environment subject); satisfaction of the individual knowledge, social activity and self-development, the degree of implementation of existing society moral and ethical values. This could also include indicators of life expectancy, incidence of natural population increase, its demographic and social structure.

Thus, the term «quality of life» at this stage involves many factors to consider when shaping the quality of life of the Ukrainian people. However, the difficulty is that there is no universally accepted theoretical definition of quality of life, moreover, there is no generally accepted methods and tools that would be standardized in law or recognized by most professionals and have used by them for routine assessment of life quality.

Therefore, this study will examine the quality of life as an integrated index, which includes many diverse factors that are often not quantifiable. All the factors that affect quality of life, in our opinion, can be divided into two groups: objective and subjective (Fig. 1).

The combination of factors including:

1. The material (physical) basis for human existence. It includes: the environment, material and technical conditions of work, life, leisure time, education, goods and services including the level of health care.

2. Political conditions of human existence, which provide constitutional safeguards include legal and social protection.

3. The economic conditions of human existence, which includes the state of production, efficiency of economic institutions, the state energy and raw material reserves of the state.

4. The moral status in society.

5. Ability to creative expression, self-identity,

freedom to choose the type of social activity, life position, style of thinking and behavior and the availability of the right to their own opinion.

Subjective current quality of life:

6. Cognitive factors. Assessment of life satisfaction, total and for each of the areas individually.

7. Emotional factors surrounding the perception of living conditions, work and leisure individually.

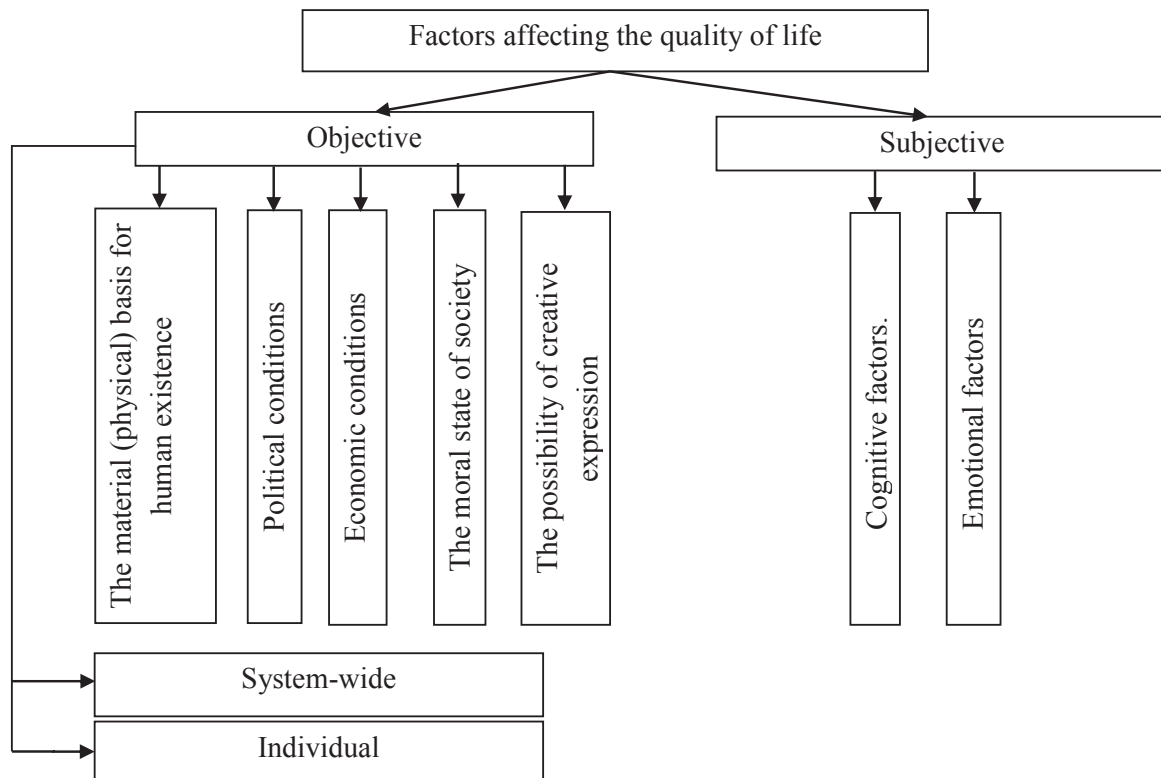

Fig. 1. Factors affecting the quality of life

The most important indicator of the subjective assessment of quality of life is the satisfaction of a man's life. Yes, P. Kamalo considers [5] that life quality is the degree of satisfaction of material and spiritual (intellectual) and social needs. Hence one can argue that quality of life depends on the composition and level of human needs in these areas, goals and plans which it set itself, as well as the economic, physical, social and emotional factors of life of the individual, which are an important and can influence on him. Quality of life is individuals' comforts both within oneself as well as within society. Thus, improving the quality of life must be aimed not only at increasing human capacity to solve its problems, to achieve personal success and personal happiness, but also to harmonize its vital interests and values.

Objective factors should be divided into two groups: wide that characterize the state of the considered factors across the entire system as a whole (state, society, region) and individual characterizing the state of this factor in relation to its system-wide level.

Mentioned factors can be detailed as individual

indicators, from which stands next five groups of (integrated properties) quality of life:

1. Qualitative state of population that integrates such properties as the ability to reproduce (fertility, mortality, including children, morbidity, disability, life expectancy, demographic, etc.), the ability to create and store family (marriage, divorce), law-obedience (percentage of nationals prosecuted, the level of corruption in society, susceptibility to corruption), education and training (share of population covered by training in the relevant age groups, the achieved level of education, etc.), number people fully or partially excluded from the general process of social development (disabled and chronically ill, infirm old and children with birth defects, imprisoned and released from prison, who did not find their place in society). Individual indicators consist of the above, by their clarification on various categories of citizens, regions and territories for individual characteristics (age, educational, ethnic).

2. The economy and welfare. Material welfare aspects is characterized by the income of current

consumption and savings (the amount of income in real terms, their distribution in areas of use and different socio-economic groups, the structure of consumer spending, the presence in the household consumer durables, the accumulation of property and valuables et al.) and also macroeconomic indicators such as GDP per capita, the actual household consumption, consumer price index, the structure of consumption, unemployment and poverty.

One of the most important factor is the level of income. Moreover, we have to use the vector index for each category of users because of strong stratification of the population of Ukraine, including in areas and income. In economic practice commonly used the following set of indicators that characterized the level of income: average per nominal and real incomes; income differentiation indicators; accrued nominal and real average wages; middle and real dimensions of the pension; living wage and the percentage of the population with incomes below the subsistence level; minimum wages and pensions; production of essential goods; inflation rate; unemployment; possibility of people to invest in themselves and in the economy; the ratio of a living wage and the minimum wage; the number of citizens with incomes below the subsistence minimum; the ratio of the average pension to the subsistence minimum; the volume of retail trade.

It should be noted that according to the report of the International Commission of the main indicators of economic activity and social progress since 2009 under the leadership of Nobel laureates and J.Stiglitz and A.Sena reasonably use quality of life as the main criterion of economic development of society instead of GDP [6].

3. The conditions of life include characteristics, covering living conditions, availability of public health facilities, education, culture, quality food, and free use of vacation time, family life, the possibility of implementing individual interests and skills development, social and geographical mobility, etc.

One of the most important aspects of quality of life is the level of health. Here, the main problems are high levels of overall morbidity and mortality in all classes decisive reasons. According to the Central Intelligence Agency [1], in 2015 Ukraine is ranked second in the world death rate. The overall national mortality rate per 1000 population was 14.46. The highest death rate among the world takes African country of Lesotho, where the ratio is 14.89. However, the figure given State Statistics Service of Ukraine [9] is different from previous one and without data temporarily occupied territory of the Autonomous Republic of Crimea and the city. Sevastopol, Donetsk and Lugansk regions, 14.9.

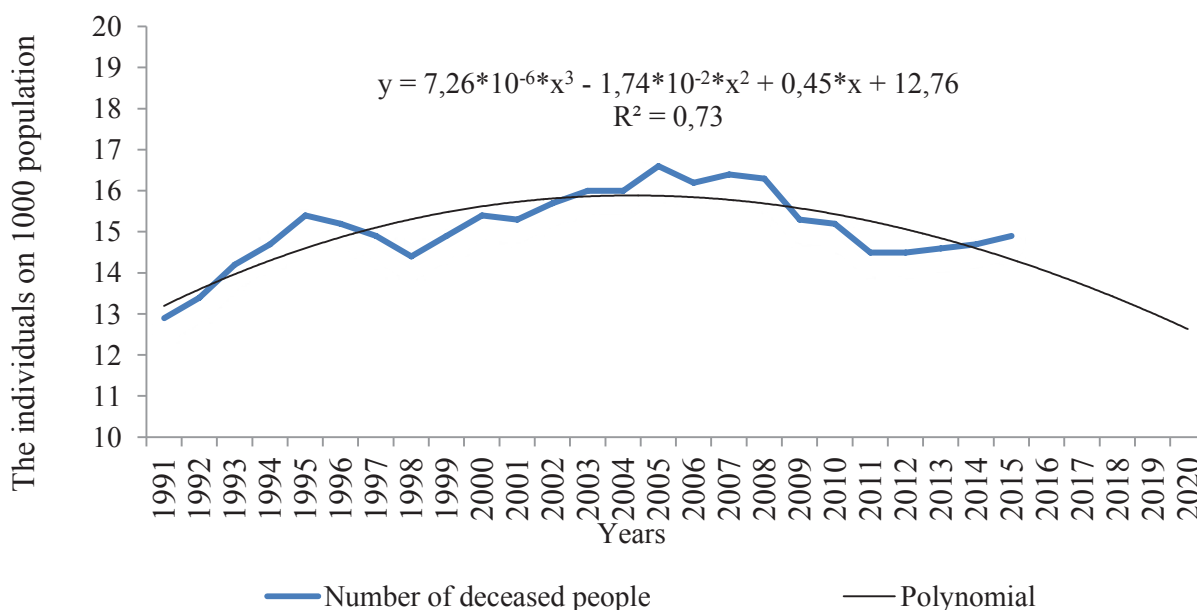

Fig. 2. Dynamics of mortality in Ukraine (Per 1000 population)

As shown in Fig. 2, the number of deaths per 1000 population since independence increases. Peak of mortality fell in 2005. The ascending trend line pointing to the trend increase in mortality by 2020.

High mortality is the main causes of depopulation

in Ukraine and affects one of the main criterion quality of life – duration. In 2015 it amounted to 71.3 years in global life expectancy at birth is 71.4 years (73.8 years for women and 69.1 for men) [11].

Table 1.

Main indicators of the quality of population condition of Ukraine for the period from 1991 till 2015 (Per 1000 population) [9]

Year	Number of live births	Number of deceased people	Natural increase, reduction (-)	The mortality rate of children under 1 year	Number of marriages	The number of registered divorcees
1991	12,1	12,9	-0,8	13,9	9,5	3,9
1992	11,4	13,4	-2,0	14,0	7,6	4,3
1993	10,7	14,2	-3,5	14,9	8,2	4,2
1994	10,0	14,7	-4,7	14,5	7,7	4,0
1995	9,6	15,4	-5,8	14,7	8,4	3,8
1996	9,2	15,2	-6,0	14,3	6,0	3,8
1997	8,7	14,9	-6,2	14,0	6,8	3,7
1998	8,4	14,4	-6,0	12,8	6,2	3,6
1999	7,8	14,9	-7,1	12,8	6,9	3,5
2000	7,8	15,4	-7,6	11,9	5,6	4,0
2001	7,7	15,3	-7,6	11,3	6,4	3,7
2002	8,1	15,7	-7,6	10,3	6,6	3,8
2003	8,5	16,0	-7,5	9,6	7,8	3,7
2004	9,0	16,0	-7,0	9,5	5,9	3,6
2005	9,0	16,6	-7,6	10,0	7,1	3,9
2006	9,8	16,2	-6,4	9,8	7,6	3,8
2007	10,2	16,4	-6,2	11,0	9,0	3,8
2008	11,0	16,3	-5,3	10,0	7,0	3,6
2009	11,1	15,3	-4,2	9,4	6,9	3,2
2010	10,8	15,2	-4,4	9,1	6,7	2,7
2011	11,0	14,5	-3,5	9,0	7,8	4,0
2012	11,4	14,5	-3,1	8,4	6,1	3,7
2013	11,1	14,6	-3,5	8,0	6,7	3,6
2014	10,8	14,7	-3,9	7,8	6,9	3,0
2015	10,7	14,9	-4,2	7,9	7,8	3,0

In 2015, Ukraine is ranked 228 place out of 235 for natural population growth in the world [1], reaching -0.6. Given that this indicator differs from those given by the State Statistics of Ukraine [9] and is 4,2. Analysis Fig. 3 shows that since independence of Ukraine there is a natural decline in population. The largest reduction was in the period from 2000 till 2005. Based on the construction

of trend lines showed the tendency to increase the natural population decline.

4. Social security (or the quality of social services), reflecting the working conditions, social security and social protection, physical and property security. In Ukraine, a decrease in the availability of a range of social services to the population, and their low quality. Increasing the

share of private payments total residents in health care, education and housing. One should note that Ukraine was among the 36 countries with devastating personal costs of

public health (over 25% of household income). Statistics take into account the incidence, spending on health care and about a thousand other indicators [11].

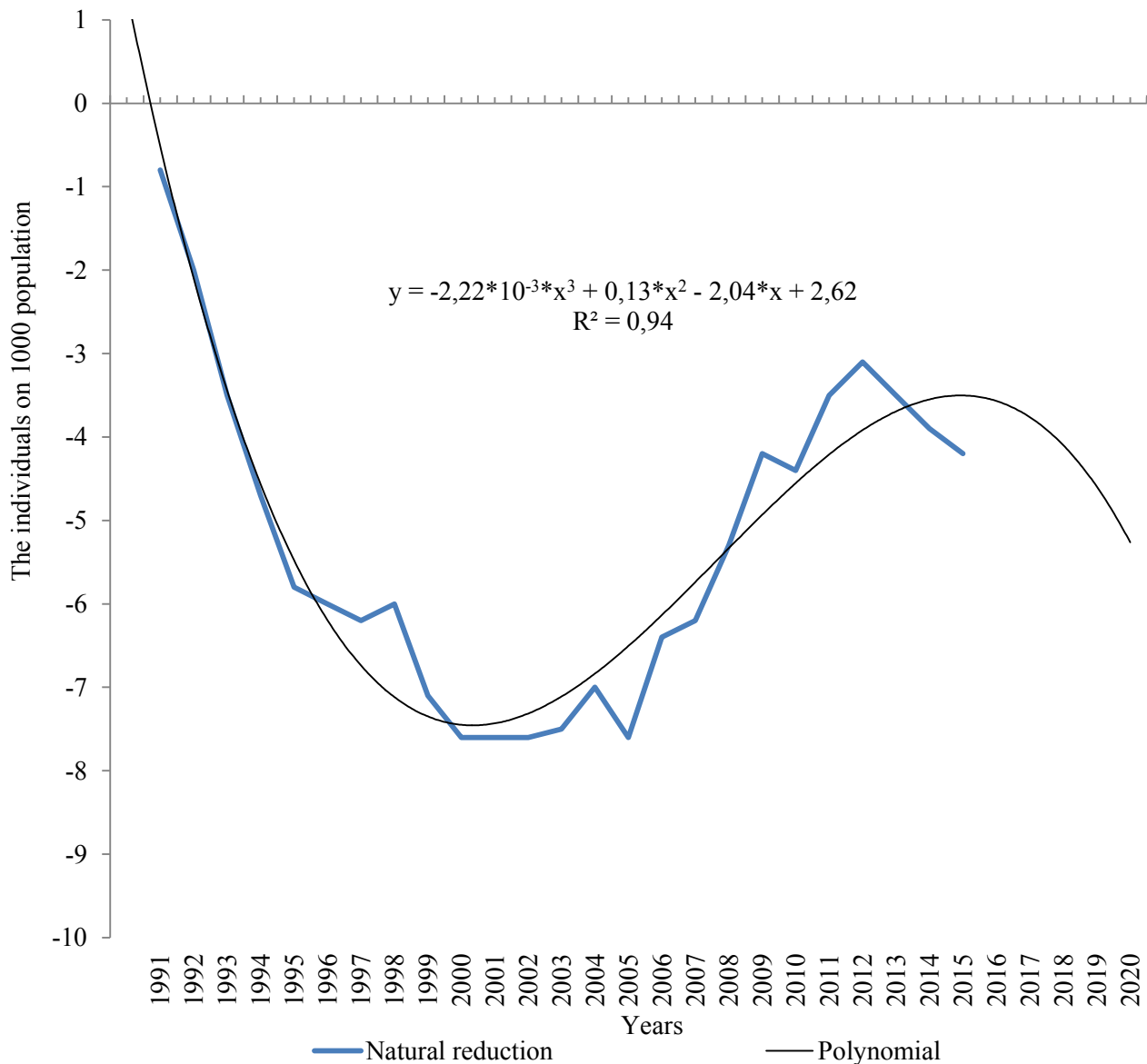

Fig. 3. Dynamics of natural increase, decrease (-) in Ukraine (Per 1000 population)

In housing and utilities infrastructure the growing level of deterioration of the housing stock is not covered by the existing level of capital repairs and new construction. The market price of housing is so high that it is virtually inaccessible much of the population. In the area of social protection are important indicators of social assistance, the number of places in residential institutions of social care, coverage elderly social service and disabled access to social infrastructure.

5. Quality of the surrounding environment, which accumulates data on pollution of water and air space, the quality of the soil on the level of biodiversity and etc. Also we may consider climatic conditions of residence, and all above, the ability and specificity of force majeure situations.

One should note that all of these indicators require further detail and clarify their meaning. For example, describing the quality of life can not be limited to the assessment of food for its nutritional value. One also should control its regularity, variety and taste properties. Another example, investigating the quality of working life should be along with indicators of employment, unemployment, working hours, level of occupational injuries and assess compliance with the interests of the employees of the content and nature of work, its intensity, relationships with colleagues and in the team.

The analysis, in our opinion, should separate a number of factors that negatively affect the quality of life in Ukraine:

1. The low level of economic diversification in

many regions. The dominance of large, usually resource city forming enterprises during the privatization 90s joined the financial-industrial groups and holding companies. The centers of decision-making structures outside the region, leading to the regional economy depends on the policy of financial and industrial groups. In addition, prices for the products of these companies are subjects to world market conditions and other external factors. That is the economic situation in the region depends on the world market prices of raw materials. Weak diversification of the economy determines the risk of instability, falling revenues and rising unemployment, already fully manifested in the Ukraine under the influence of the global financial crisis.

2. Insufficient innovative activity of Ukraine, which does not meet modern requirements. This problem is typical for most Ukrainian regions. According to the Strategy for Sustainable Development «Ukraine - 2020» [2] one of the main vectors of development of the state economy is strong and advanced innovative software that will improve living standards. Therefore, saving low innovation activity in the future not only worsen the economic situation in Ukraine, but put back innovative way of development.

3. Demographic situation in Ukraine is quite complicated. Over the past decade due to numerous migratory and natural decrease of population of Ukraine is decreased. The main factor of population decline is migration decline, and among those who dropped out of an increase in the proportion of people of working age. One reason is that many areas of the purchasing power

of incomes and wages of the ratio of cost of living than the average in Ukraine, leading to a gradual move the most active part of the population in an economically advantageous country in the world, exacerbating social problems in these regions.

4. Slow productivity growth and investment in the capital reproduction.

5. The trend increase the degree of physical and moral depreciation of fixed assets. The solution to this problem is related to the tasks improve the investment climate in the region to attract domestic and foreign investment.

Conclusion of the research and aspects of the further examination in this area. Thus, as shown by the analysis carried out above, the problem of the required level of life quality in Ukraine is quite complicated and multifaceted, but today it is an urgent solution to ensure social stability in Ukraine. Thus, increasing welfare through the introduction of high social standards, the development of accessible and continuous education, development of health systems to encourage fertility, family support and development, regulation of environmental conditions, to create conditions for the realization of human needs and quality improvement of social services should be a priority of government humanitarian sphere in the formation of the quality of life in Ukraine. So, all things considered, there is a need in the develop of the project of humanitarian development one must be based precisely on the factors that affect the quality of life.

REFERENCES:

- 1 Central Intelligence Agency [Electronic resource]. Available at : <https://www.cia.gov/index.html>.
- 2 Decree of the President of Ukraine «On the Strategy of Sustainable Development «Ukraine – 2020» № 5/2015 of January 12, 2015 [Electronic resource]. – Available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
- 3 Draft Concept of Social Development of Ukraine for 2013-2023 [Electronic resource]. – Available at : http://mlsp.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=153212&cat_id=107177.
- 4 Encyclopedic Dictionary of Public Administration/ Comp. : Y. P. Surmin, V. D. Bakumenko, A. M. Myhnenko etc.; eds. : Y. V. Kovbasiuk, V. P. Troshchinsky, Y. P. Surmina. – K. : NAPA, 2010. – 820 p., P. 760.
- 5 Kamalova P. M. Factors systems the formative quality of life of the population in the regions / P. M. Kamalova // Economics and Management in the XXI century: trends of development. – 2015. – № 24. – P. 77-84.
- 6 National Institute of Statistics Economic Studies [Electronic resource]. Available at : <http://www.insee.fr/en/>.
- 7 Project “The concept of humanitarian development of Ukraine till 2020” of August 16, 2012 [Electronic resource]. Available at : http://osvitportal.loda.gov.ua/old/portal/Library/ogliad%20presy/Koncepcia_2.doc.
- 8 Shorokhova M. Quality of life paradigm of modern culture / M. Shorokhova // Proceedings of the higher educational institutions. Povolzhskiy region. Humanitarian sciences. – 2009. – № 3 (11). – P. 55-65.
- 9 State Statistics Service of Ukraine. [Electronic resource]. Available at : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- 10 Tkachev A. N. Quality of life of the population as internal criterion of the effectiveness of activities of regional administration [Electronic resource]. / A. N. Tkachev, E.V. Lutsenko // Multidisciplinary scientific electronic network journal of the Kuban State Agrarian University. – Available at : <http://ej.kubagro.ru/2004/02/14/>.
- 11 World Health Organization [Electronic resource]. Available at : <http://www.who.int>.

ახალგაზრდობის სამოქალაქო ჩართულობის სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმების ევოლუცია უკრაინაში

EVOLUTION OF GOVERNMENT REGULATION MECHANISM FOR THE YOUTH CIVIC ENGAGEMENT IN UKRAINE

იგორ ხოხიჩი

KHOKHYCH IHOR

უკრაინის პრეზიდენტთან არსებული სახელმწიფო მართვის ეროვნული აკადემიის სახელმწიფო მართვის დეპარტამენტის რეგიონალური ინსტიტუტის მაძიებელი

doctoral candidate at the Dnipropetrovs'k Regional Institute of Public Administration, National Academy of Public Administration

Abstract

The article provides insight into the structure of the government regulation mechanism for the youth civic engagement.

It has been established that legislative and regulatory legal acts, which form a constituent part of this mechanism, could be divided into three large sets. The first set consists of the legal acts regulating the external impact factors of the youth civic engagement.

It has been demonstrated that the second set of laws within the government regulation mechanism for the youth civic engagement regulates educational and awareness-raising aspects of establishing civic awareness in young people. The article introduces the chronology of the adoption of the key legal regulations in the area of the youth patriotic upbringing.

The component of the government regulation mechanism for the youth civic engagement, which accounts for creating opportunities to implement the youth initiative, consists of statutory provisions for the legal support of the youth participation in social and political life.

Furthermore, the article establishes the main policy documents that form an integral part of the government regulation mechanism for the youth civic engagement. The chronology of the adoption of the most essential legal regulations in the area of the youth patriotic upbringing has been reviewed.

It has been determined that regulatory acts on national-patriotic education of young people comprise the most extensive component of government regulation mechanism for the youth civic engagement. However, a significant number of regulatory legal acts on different aspects of establishment, development and implementation of the youth civic engagement contains contradictory provisions. This attests to the fact that a comprehensive approach to the solution of these issues has yet to be developed.

Keywords: youth civic engagement, state youth policy, government regulation mechanisms.

ანოტაცია

სტატიაში განხილულია ახალგაზრდობის სამოქალაქო აქტივობის სახელმწიფო რეგულირების სამართლებრივი მექანიზმის სტრუქტურა.

განსაზღვრულია, რომ საკანონდებლო და ნორმატიულ - სამართლებრივი აქტები, რომლებიც წარმოადგენენ მოცემული მექანიზმის შემადგენლებს, წარმოქმნიან სამ მსხვილ ბლოკს. პირველს მიეკუთვნებიან ისინი, რომლებიც ეხებიან ახალგაზრდობის სამოქალაქო აქტივობაზე ზემოქმედების გარე ფაქტორებს.

დასაბუთებულია, რომ ახალგაზრდობის სამოქალაქო აქტივობის სახელმწიფო რეგულირების შემდეგი ბლოკი ახდენს ახალგაზრდობის მოქალაქეობრიობის სასწავლო - აღმზრდელობითი

ასპექტების ფორმირების რეგლამენტირებას.

ახალგაზრდობის სამოქალაქო აქტივობის სახელმწიფო რეგულირების სამართლებრივი მექანიზმის შემადგენელს, რომელიც პასუხისმგებელია ახალგაზრდობის ინიციატივის რეალიზაციის შესაძლებლობებზე, მიეკუთვნება ახალგაზრდობის საზოგადოებრივ - პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობის უზრუნველყოფის საკანონმდებლო ნორმები.

განსახილველია სტრატეგიული დოკუმენტები, რომლებიც წარმოადგენენ ახალგაზრდობის სამოქალაქო აქტივობის სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმის ძირითად მდგენელებს. განხილულია ახალგაზრდობის პატრიოტული აღზრდის სფეროში ძირითადი ნორმატიულ - სამართლებრივი აქტების მიღების ქრონოლოგია.

დადგენილია, რომ ახალგაზრდობის სამოქალაქო აქტივობის სახელმწიფო რეგულირების მექანიზმის ძირითად შემადგენელს წარმოადგენენ ნორმატიული აქტები, რომლებიც ახდენენ ახალგაზრდობის ეროვნულ - პატრიოტული აღზრდის რეგლამენტირებას. გამოვლენილია, რომ ნორმატიულ - სამართლებრივი აქტების რაოდენობა, რომელთა საშუალებითაც ხდება ახალგაზრდობის სამოქალაქო აქტივობის განვითარება და რეალიზაცია, მოიცავენ ნორმებს, არაა ერთმანეთთან შეთანხმებული, რაც მეტყველებს აღნიშნული საკითხის გადაწყვეტისადმი კომპლექსური მიდგომის არსებობაზე.

საკვანძო სიტყვები: ახალგაზრდობის სამოქალაქო აქტივობა, ახალგაზრდული ინიციატივები, ახალგაზრდობის მონაწილეობა საზოგადოებრივ - პოლიტიკურ ცხოვრებაში.

Statement of the problem and its relation to the important scientific and practical tasks. In times of transition to a whole new level, Ukrainian society needs a dynamic generation of young people that can live and work in a budding democracy, taking on the ever-increasing political, economic, and civic responsibilities for themselves and their country.

Governmental impact on the youth civic engagement establishment and development involves introducing a set of administrative, organizational, socioeconomic and other measures as part of effective implementation of the state youth policy. Government regulation process of the youth civic engagement could be explored through a range of mechanisms (legal, organizational, motivational, informational and analytical, etc.). Each of them has its own characteristics, including relevant methods and tools for making influence.

Legal mechanism, which provides a regulatory framework for the establishment and development of the youth civic engagement, is especially important among the above-mentioned government regulation mechanisms.

Analysis of the latest studies and publications initiating the solution of this problem. Analysis of the scientific studies and publications suggests modern-day interest to the research of the youth civic engagement problem.

For example, the fundamental nature of civic activity has been extensively elaborated in the works of such Ukrainian philosophers, sociologists, politologists, educators, psychologists as V. Andrushchenko, M. Boryshevskiy, A. Husieva, A. Karas', L. Kyiashko, A. Kolodiy, S. Choliy, K. Chorna, and others. Problems of the youth civic engagement development from the government regulation perspective are represented in the studies of such

state youth policy and regulation researchers as Ye. Bordin, M. Holovaty, V. Holoven'ko, and others.

Nevertheless, despite the foreign and national academic achievements, there is still a range of issues directly related to the legal groundwork for government regulation of the youth civic engagement, which remain insufficiently studied and in need of additional research.

The purpose of this article is to study the evolution of the main components of the government regulation mechanism for the youth civic engagement in Ukraine.

Key information. Proper fulfillment of the youth social capacity demands the definition of the legal groundwork, tasks, areas and methods necessary to foster civic awareness in young people. This constitutes the government regulation mechanism for the youth civic engagement.

This research defines legal mechanism as “a set of laws and regulations aimed at displaying the interactive, cause-and-effect relations as well as legally defining methods, tools and procedures for interaction between different system elements, including those between government / state authorities and society and citizens [5, p. 61]”.

Implementation of the international legal standards concerning youth affairs into Ukrainian legislation promotes further prioritization of law as well as protection of human rights and freedoms. Thus, the Constitution of Ukraine [2], which defines a set of constitutional civil rights and duties, is the key element of the government regulation mechanism for the youth civic engagement in Ukraine. The nation's fundamental law outlines the essential functioning rules for the state institutions and civil society. The rules clearly state civic engagement to be an integral part of the constitutional system.

Ukrainian government and society pay close attention to the problems of promoting the youth civic engagement. It is supported by an extensive number of laws and regulations that could be provisionally divided into three large sets relating to external civic engagement impact factors, establishment aspects of the youth civic awareness and creation of opportunities for the youth initiative implementation. We will explore some of the main above-mentioned factors.

The conceptual groundwork for the establishment and development of the youth civic engagement was laid by the Declaration “On the General Fundamentals of the State Youth Policy in Ukraine” adopted by the Verkhovna Rada (Supreme Council) of Ukraine in December, 1992. One of the key principles regarding the state youth policy defined by the Declaration is further encouragement of the youth initiative and involvement in all social spheres. Among the main state youth policy tasks, proclaimed by the Declaration, are [4, p. 46-49]:

Creating necessary conditions to strengthen legal and material obligations in order to guarantee the exercise of civil rights and freedoms of young people, functioning of youth organizations to ensure the proper social evolution and development of the youth;

Helping young people fulfill their creative potential and initiatives, actively engaging young men and women into participation in the national and cultural revival of the Ukrainian nation, shaping up its consciousness, establishing its traditions and unique ethnic features;

Engaging young people to actively participate in the economic development of Ukraine.

One of the main purposes of the state youth policy in Ukraine is establishing a sense of national pride, patriotism, readiness to protect the sovereignty of Ukraine.

Some of the constitutional rights of the youth (the right to work and conduct business activities, the right to education, shelter, cultural and physical development, the right to unite in youth civil organizations, and so on) have found their further development in the Law of Ukraine “On Fostering Youth Socialization and Development in Ukraine” [4, p. 67-76]. Moreover, the Law places responsibility on the government to create opportunities for the youth self-development and self-fulfilment. It also defines the competence of the executive and local authorities in the field of social evolution and development of the youth.

Different aspects of the youth civic engagement development are presented in the following policy documents:

“Comprehensive Measures of the Cabinet of Ministers of Ukraine on the Implementation of State Youth Policy in Ukraine” (“Youth of Ukraine”) [4, p. 259-269] that outlined, among other factors, such purposes of the youth policy as “fostering intellectual... development of the youth, establishing... patriotic feelings; creating favorable conditions for social advancement”;

“State Support Programme for the Youth for the Period 2004–2008” [9], which stated “fostering the youth initiative and involvement in all social spheres, their active participation in establishing and implementing state policy regarding the youth social problems solution” as one of its main tasks;

State Target Social Programme “Youth of Ukraine” for the period 2009-2015 [11] that was aimed at “creating an extensive support system for the youth civic engagement, focusing on self-identification and personal fulfillment as well as establishing a necessary legal, liberal and economic bases, and providing social guarantees”. Moreover, the best solution, according to the Programme, is further collaboration between governmental and local authorities, and civil and charity organizations. This would encourage the expansion of the youth civic engagement and patriotic consciousness as well as help foster moral and ethical principles for the full and harmonious development of young people.

Another set of laws within the government regulation mechanism for the youth civic engagement regulates educational aspects of establishing civic awareness in young people. Some of its most significant laws are:

Law of Ukraine “On Education” [23] that defines the main objectives for the national policy in the area of education.

Law of Ukraine “On Non-Formal Education” [24] that provides insight into the key areas, subjects and structures of the educational process of non-formal educational institutions. According to this Law, the main tasks of the non-formal education are: upbringing of a Ukrainian citizen, unobstructed development of personality as well as of their social and civil background; fostering in trainees, pupils and students respect for the Constitution of Ukraine, human and civil rights and freedoms, proper self-esteem, awareness of the legal liability for their actions; fostering patriotic feelings, love for Ukraine, respect for folk customs, traditions, national values of Ukrainian people as well as those of other nations and peoples, etc. in trainees, pupils and students.

Law of Ukraine “On Higher Education” [6] that establishes the main legal, organizational and financial principles of the higher education system as well as stipulates the impact mechanisms for students to be able to solve educational and everyday issues, protect students’ rights and interests and take part in the administration of the higher educational institutions.

One of the essential problems of the national educational system is the absence of the comprehensive system of education, physical, moral and intellectual development and socialization of children and youth. This problem is mentioned, among others, in the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period until 2021. According to the Strategy [22], the fundamental principles of the effective national education system are: universal, multicultural and civil val-

ues, support of physical, moral, intellectual, and cultural development of children, formation of a socially mature, creative personality, a citizen of Ukraine and of the world, the youth preparation for the conscious choice of their life goals and activities.

Furthermore, some of the issues of fostering civic awareness in young people have been reflected in the Decrees of the President of Ukraine: “On Immediate Measures to Ensure Functionality and Development of Education in Ukraine”, “On Additional Measures to Increase Education Quality in Ukraine”, “On Measures to Ensure the Priority Development of Education in Ukraine” [16]. They focus on the necessity to process and ensure the implementation of measures concerning “in-depth improvement of the educational work with children, students ... inspired by traditions and customs of the Ukrainian people, study of their historical and cultural heritage, and development of the patriotic consciousness in the younger generation as well as readiness to perform their civil and constitutional obligations”.

Moreover, it should be noted that national governmental administrative practice pays special attention to the determination of the conceptual provisions for patriotic upbringing, which has been substantiated by the documents referred to below:

O. Didenko, the Ukrainian researcher of the youth patriotic education problems, introduces the chronology of the adoption of the legal regulations in this area [1]. He points out that the Decree of the President of Ukraine “On Measures to Foster Spirituality, Protect Morality, and Promote Healthy Lifestyle of Citizens” [19] was one of the first legislative acts on patriotic education. It served as a basis for the “National Programme for Patriotic Education, Healthy Lifestyle, Spiritual Development and Moral Values of Society” [13] approved by the Resolution № 1697 of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 15, 1999. The Programme specified a range of measures aimed at physical and intellectual training of the youth, including designing a competition game “Kotyhoroshko” for the students (introduction of the Ukrainian traditions to young people, promotion of the healthy lifestyle).

According to the Order of the President of Ukraine “On Measures of Further Improvement of the Youth Patriotic Education System” № 173/2001-pp [17], during the establishment of the State Budget of Ukraine, local executive authorities and local government institutions were recommended to actively participate in the youth patriotic education affairs, engaging different funding sources, besides budget funds, permitted by the law.

In order to support the work of civic Cossack organizations that pay significant attention to the youth education in line with national traditions, the President of Ukraine issued the Decree “On National Programme for the Revival and Development of Ukrainian Cossack-

hood in 2002-2005”. The Programme set forth a range of measures to be taken to promote military and patriotic education of young people, including activities in the area of education and upbringing, creation, revival, restoration and protection of conservation areas and objects, etc. [21]. A patriotic, military and sports game “Sokil” (“Dzhura”) was designed for children and young people in accordance with the Programme tasks].

Resolution by the Verkhovna Rada of Ukraine “On Measures Taken by the Cabinet of Ministers of Ukraine to Protect National Interests by Raising Nationally Aware and Patriotic Younger Generation and Providing Adequate Conditions for Their Development” [15] focuses on the absence of the executive authorities’ consistent actions aimed at creating social, economic and organizational conditions and guarantees in the areas of the youth patriotic education and social advancement.

The issues of the youth patriotic education were considered in the Decrees of the President of Ukraine “On Additional Measures to Improve Care for Defenders of Ukraine, Their Legal and Social Protection, and Improvement of Military-Patriotic Education” (Decree of the President of Ukraine № 157/2002 dated February 21, 2002 [7]), and “On Measures to Assist the Development of the Plast (Scout) Movement in Ukraine” № 279/2008 dated March 28, 2008 [20].

The “State Standard for General Basic and Secondary Education” approved by Resolution № 1392 of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 11, 2011 [10] points out that “teaching history subjects leads to cultivation of patriotic traits in the actively competent citizens committed to humanitarian and democratic values”.

The need to implement the modern-day youth policy and national development strategy, to improve educational work aimed at further development of humanitarian and social spheres, and to motivate the youth to loyally serve the Ukrainian people by ensuring their constitutional rights and freedoms, led to the adoption of the Programme for Patriotic Education of the Students in the Educational Institutions of Ukraine, approved in October, 2013 by the Joint Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Ministry of Defense of Ukraine, and Ministry of Internal Affairs of Ukraine [25].

In order to carry out the Programme and develop infrastructure for the national-patriotic work with the youth, the Ministry for Youth and Sports has elaborated and approved Resolution on Center for Patriotic Education of the Youth [14] – non-formal educational establishment, which focuses on full and harmonious personality development of the trainees (pupils, students); fostering patriotic feelings, spirituality, and national awareness; providing favorable conditions for personal fulfillment; organizing healthcare promotion and constructive leisure time for young people.

One of the most noteworthy regulatory acts, ad-

opted in recent years, is the Decree of the President of Ukraine №334 of June 12, 2015 “On Measures to Improve National-Patriotic Education of Children and Youth” [18] aimed at ensuring consistent cooperation between government authorities and general public on issues of national-patriotic education of children and youth, using the examples of heroic struggle of the Ukrainian people for their independence, sovereignty, and territorial integrity of Ukraine, defending the democratic choice of Ukraine, consolidating actions of the government authorities and patriotically-minded non-governmental associations in the field of determining appropriate strategies for reaching out to children and young people.

The component of the government regulation mechanism for the youth civic engagement, which accounts for creating opportunities to implement the youth initiative consists of several statutory provisions for the legal support of the youth participation in social and political life, such as: Laws of Ukraine “On Civic Associations” (up until 2013 – Law of Ukraine “On Associations of Citizens”) and “On Youth and Children’s Public Organizations”, that specify organizational and legal aspects of creation and operation of the associations of young people as well as governmental guarantees to support their efforts, and Law of Ukraine “On Volunteering Activity”.

Certain possibilities for implementation of civic engagement have by all means been created by Decree of the President of Ukraine “On Ensuring Public Participation in Devising and Implementing State Policy” of July 31, 2004, Resolution of the CMU № 1378 “Issues of Ensuring Public Participation in Devising and Implementing State Policy” of October 15, 2004, and Resolution of the CMU № 996 “On Ensuring Public Participation in Devising and Implementing State Policy” of November 03, 2010 [8]. The latter determines the procedure for public consultations on the issues of devising and implementing state policy, for example, it puts forward a standard provision concerning organization of a public council affiliated with the central local executive authority.

The issues of performance of the advisory and consultative agencies in the area of youth policy are considered in the Decrees of the President of Ukraine “On National Council on Youth Policy” № 1129/95 of December 03, 1995, “On National Council on Youth Establishment and Development” № 924/2009 of November 12, 2009, and Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Establishing the Youth Council” № 673 of June 20, 2012.

Nevertheless, only one nationwide All-Ukrainian Student Council, operating under the Ministry of Education and Science of Ukraine exists at present. It was established by the Resolution approved by Order № 1260 of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated September 03, 2013.

It should be noted that a range of concepts has been elaborated over the independence years of Ukraine

to ensure comprehensive approach to the problems of promoting the youth civic engagement. Among them are:

Concept of the National Education System (1996), elaborated and approved by the All-Ukrainian Pedagogical Society named after H. Vashchenko, International Educational Fund named after Yaroslav the Wise, World Association of Professional Teachers, All-Ukrainian Charitable Foundation for Revival of the Knighthood Education named after P. Sahaidachny, Association of Kyiv School Principals, and a number renowned Ukrainian scholars;

Concept of Civic Education for Children and Youth (2000), elaborated by the team of scientists guided by O. Sukhomlynska and approved by the Resolution of the Presidium of the Academy of Pedagogical Sciences;

Concept of Civic Education in Secondary Schools in Ukraine (2001), elaborated by the group of Ukrainian scholars and educators as part of the Project “Education for Democracy in Ukraine” with support from the USA government and the European Union;

Concept of Preliminary Military Training and Military-Patriotic Education of the Youth (2002);

Draft Concept of the Nationwide Programme for Promoting Youth Participation for the Period until 2015, which entailed creating basis for establishing socially active life views in young people, providing opportunities for the youth participation in devising and implementing state policy at all levels;

Concept of National Education for Students (2009), approved by Decision of the Collegium of the Ministry of Education and Science of Ukraine. It defines eight main areas for the national educational activities. Among the top-priority areas are: national-patriotic upbringing that should establish national awareness and responsibility for the fate of Ukraine, and public legal area that deals with developing political and legal culture of people;

Concept of National-Patriotic Education (2009) as part of the State Target Programme “Youth of Ukraine” for the period 2009-2015, approved by Joint Order of the Ministry of Ukraine for Family, Youth and Sports, Ministry of Defense, Ministry of Culture, and Ministry of Education [12]. It is aimed at upbringing young people as patriots for their country, prepared to contribute all their efforts into building a sovereign, democratic, law-governed and social welfare state, to show national dignity, and to know and defend their civil rights in a civilized way, to perform their duties, to promote common social peace and harmony, to be competitive, to successfully establish themselves as citizens, family people, professionals, representatives of the Ukrainian national culture.

Concept of the Nationwide Target Programme for Patriotic Education of Citizens for 2013-2017, approved by the Decision of the Collegium of the Ministry of Education and Science, of Youth and Sports of Ukraine № 6/1-21 of May 31, 2012 [28], laid the foundation for

understanding of patriotism as the fundamental social, cultural, spiritually-evoking resource that could substantially stimulate the rise of social, productive, and creative capacity of the population.

Concept of Civic Education and Upbringing in Ukraine (2012), elaborated according to the Protocol Resolution of the Working Group on Information Policy and Civic Education of the Coordination Council on Development of Civil Society under the President of Ukraine in order to implement state policy on establishing favorable environment for developing civil society in Ukraine, achieving European standards for ensuring and protecting human and civil rights and freedoms.

According to the Concept's preamble, "the development of democratic civic awareness in children and young people does not take into account any economic and political realities of modern life. Moreover, insufficient attention is paid to the formation of such civic culture components as personal responsibility and civic courage. Their absence may cause the lack of interest to the appropriate democratic knowledge on the part of young people with developing personalities as well as reluctance to serve as dynamic visionaries for their own life and the nation's fate. Citizens need to know their rights and obligations, they need to be sure of their capability to influence changes in society, comply with the law, think critically and independently, respect the rights of other people, and be tolerant [3]".

However, none of the concepts has received further elaboration or transformation into specific legal and regulatory documents, programmes and measures due to the introduction of changes in the vector of the country's development and, as a consequence, changes in the education and youth policy. The reason for that was the difference of the ruling elites' opinions on ideology, patriotism, and the course of fostering the youth civic engagement.

At the moment, the following policy documents are among the most important components of government regulation mechanism for the youth civic engagement:

Strategy for the State Youth Policy Development for the Period Up to 2020, approved by Decree of the

President of Ukraine № 532/2013 of September 27, 2013 [29]. According to the Strategy, one of the priorities for the state youth policy is "advancing the youth participation in social and political life by: the youth involvement in devising and implementing state youth policy; the youth employment at the public and local government authorities; promotion of the youth participation in the development of civil society".

Strategy for National-Patriotic Education of Children and Youth for 2016 – 2020, approved by Decree of the President of Ukraine №580/2015 of October 13, 2015. The Strategy emphasizes that "national-patriotic education of children and youth should become one of the top priorities for the state and society efforts to raise their young citizens as personalities with high moral standards, admiration for the Ukrainian traditions and spiritual values, appropriate expertise, knowledge and skills, ability to fulfill their potential in the modern society, adherence to the European values, readiness to carry out their obligations for protection of their Motherland, independence and territorial integrity of Ukraine [27]. It is also noted that civil-patriotic, military-patriotic, and moral and intellectual areas should become the fundamental components of the national-patriotic education.

National Strategy for Development of Civil Society in Ukraine for 2016 – 2020 [26] aimed at providing additional opportunities to exercise and protect human and civil rights and freedoms, complying with matters of public concern by using different forms of democratic participation, public initiative and self-organization.

Conclusion of the research and aspects of the further examination in this area. In conclusion, it should be noted that regulatory acts on national-patriotic education of young people comprise the most extensive component of government regulation mechanism for the youth civic engagement. However, a significant number of regulatory legal acts on different aspects of establishment, development and implementation of the youth civic engagement contain contradictory provisions. This attests to the fact that a certain system and comprehensive approach to the solution of these issues have yet to be developed.

REFERENCES:

- 1.
2. Didenko O. Osnovni napriamy diyal'nosti organiv derzhavnogo upravlinnya patriotichnym vykhovanniam molodi [The Main Areas of Activities of Public Authorities in the Patriotic Education of Youth] / O. Didenko // Public Administration and Local Government: Collect. Of Scientific Papers. – No. 3 (22). – DRI NAPA, Dnipropetrovsk, 2014. – P. 123–133
3. Constitution of Ukraine (1996): [amended and revised] as of December 2011 – "Negociant", Odessa, 2011. – 80 p.

4. Concept of Civic Education and Upbringing in Ukraine (2012) [Electronic resource]. – Available at: osvita.ua/doc/files/news/333/33331/doc_30112012.doc
5. Legal and Regulatory Framework for Civil Youth Organizations. – “Chetverta Hvylya”, Kyiv, 2001. – 388 p.
6. Prykhodchenko L. L. Organizatsiyno-pravovyi mekhanizm zabezpechennya efektyvnosti derzhavnogo upravlinnia: teoretyko-metodologichni zasady [Legal Organizational Mechanism to Ensure the Effectiveness of Public Administration: Theoretical and Methodological Background] / L. L. Prykhodchenko // Theory and Practice of the Public Administration: Collect. of Scientific Papers. – No. 1 (24). – “Magistr”, KharRI NAPA, Kharkiv, 2009. – P. 59–65
7. Law of Ukraine “On Higher Education” № 1556-VII of July 01, 2014 [Electronic resource]. – Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
8. Decree of the President of Ukraine “On Additional Measures to Improve Care for Defenders of Ukraine, Their Legal and Social Protection, and Improvement of Military-Patriotic Education” № 157/2002 of February 21, 2002 // Official Bulletin of the President of Ukraine. – 2002. – No. 9. p. 1, Art. 392
9. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Ensuring Public Participation in Devising and Implementing State Policy” № 996 of November 03, 2010 [Electronic resource]. – Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-п>
10. Verkhovna Rada of Ukraine, Law of Ukraine “On State Support Programme for the Youth for the Period 2004–2008” № 1281-IV of November 18, 2003 [Electronic resource]. – Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1281-15>
11. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Adopting State Standard for General Basic and Secondary Education” № 1392 of November 23, 2011 [Electronic resource]. – Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>
12. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Adopting State Target Social Programme “Youth of Ukraine” for the Period 2009-2015” № 41 of January 28, 2009 [Electronic resource]. – Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/41-2009-п>
13. Order of the Ministry of Ukraine for Family, Youth and Sports, Ministry of Defense of Ukraine, Ministry of Culture and Tourism of Ukraine, Ministry of Education and Science of Ukraine “On Adopting Concept of National-Patriotic Education of Youth” № 3754 / 981 / 538 / 49 of October 27, 2009 [Electronic resource]. – Available at: <http://osvita.ua/legislation/other/5397/>
14. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Adopting National Programme for Patriotic Education, Healthy Lifestyle, Spiritual Development and Moral Values of Society” № 1697 of September 15, 1999 [Electronic resource]. – Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1697-99-п>
15. Order of the Ministry for Youth and Sports of Ukraine “On Adopting Resolution on Center for Patriotic Education” № 720 of October 23, 2013 [Electronic resource]. – Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1941-13>
16. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On Measures Taken by the Cabinet of Ministers of Ukraine to Protect National Interests by Raising Nationally Aware and Patriotic Younger Generation and Providing Adequate Conditions for Their Development” № 865-IV of May 22, 2003 [Electronic resource]. – Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/865-iv>
17. Decree of the President of Ukraine “On Measures to Ensure the Priority Development of Education in Ukraine” № 926/2010 of September 30, 2010 [Electronic resource]. – Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/926/2010>
18. Order of the President of Ukraine “On Measures of Further Improvement of the Youth Patriotic Education System” № 173 of June 29, 2001 // “Uriadovy Kurier” – 2001. – 5 July. – P. 10
19. Decree of the President of Ukraine “On Measures to Improve National-Patriotic Education of Children and Youth” №334/2015 [Electronic resource]. – Available at: <http://www.president.gov.ua/documents/3342015-19131>

20. Decree of the President of Ukraine “On Measures to Foster Spirituality, Protect Morality, and Promote Healthy Lifestyle of Citizens” № 456 of April 27, 1999 [Electronic resource]. – Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/456/99>
21. Decree of the President of Ukraine “On Measures to Assist the Development of the Plast (Scout) Movement in Ukraine” № 279/2008 of March 28, 2008 // Official Bulletin of the President of Ukraine. – 2008. – No. 8. p. 66, Art. 436
22. Decree of the President of Ukraine “On National Programme for the Revival and Development of Ukrainian Cossackhood in 2002-2005” № 1092/2001 of November 15, 2001 [Electronic resource]. – Available at: <http://kozactvo.jimdo.com/нормативно-правова-база/>
23. Decree of the President of Ukraine “On National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period until 2021” № 344/2013 of June 25, 2013 [Electronic resource]. – Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
24. Law of Ukraine “On Education” № 1060-XII of May 23, 1991 [Electronic resource]. – Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
25. Law of Ukraine “On Non-Formal Education” № 1841-III of June 22, 2000 [Electronic resource]. – Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>
26. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Ministry of Defense of Ukraine, Ministry of Internal Affairs of Ukraine “On Programme for Patriotic Education of the Students in the Educational Institutions of Ukraine and on Plan of Actions for the Relay Race of Victory for 2013-2015” № 1453 / 716 / 997 of October 21, 2013 [Electronic resource]. – Available at: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/37580/
27. Decree of the President of Ukraine “On Enhancing Development of Civil Society in Ukraine” № 68/2016 of February 26, 2016 [Electronic resource]. – Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/68/2016/paran20#n20>
28. Decree of the President of Ukraine “On Strategy for National-Patriotic Education of Children and Youth for 2016–2020” №580/2015 [Electronic resource]. – Available at: <http://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494>
29. Draft Concept of the Nationwide Target Social Programme for Patriotic Education of the Population for 2013 – 2017 [Electronic resource]. Available at: <http://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/2011%2812%29.proekt.php>
30. Decree of the President of Ukraine “On Strategy for the State Youth Policy Development for the Period Up to 2020” № 532 / 2013 of September 27, 2013 [Electronic resource]. – Available at: <http://sms.lugansk.ua/node/21389>
- 31.

**სოციალური მენარგეოზა როგორც ცხოვრების ხარისხის
ზაქტორი: ემპირიული ანალიზი გლობალურ კონტექსტში**

**СОЦИАЛЬНОЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО КАК ФАКТОР КАЧЕСТВА
ЖИЗНИ: ЭМПИРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ В ГЛОБАЛЬНОМ КОНТЕКСТЕ**

**SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A FACTOR OF QUALITY OF LIFE: AN EMPIRICAL
ANALYSIS IN A GLOBAL CONTEXT**

ელენა გრიშნოვა

*ე.მ.დ. საწარმოს ეკონომიკის კათედრის
პროფესორი, ტარას შევჩენკოს
სახელობის კიევის ერვნული
უნივერსიტეტი (კიევი, უკრაინა).*

ГРИШНОВА ЕЛЕНА

д.э.н., профессор кафедры экономики предприятия,
Киевский национальный университет имени Тараса
Шевченко, г. Киев, Украина

OLENA GRISHNOVA

ScD in Economics, professor at the Enterprise
Economics Department,
Taras Shevchenko Kyiv National University

Abstract

The paper reflects on the relationship and interdependence of social entrepreneurship, the general enabling environment for social entrepreneurship and quality of life in the world (across countries contexts) for 2009 and 2015 using k-means cluster analysis. It was found that differentiation of the countries analyzed by the level of social entrepreneurial activity (SEA) and its significant correlation with enabling environment for social entrepreneurship development and quality of life in general. Global Entrepreneurship Monitor Consortium has calculated the SEA rate for each participating country for 2009 and 2015.

Comparative analysis of SEA rate at the international level revealed new trends and to draw general conclusions of the importance and direction of social entrepreneurship development in each country that it forms the relevance of the paper.

The main objective of the paper is to comprehensive evaluate the developments of SEA rate at the global level and to identify the interdependencies their links to creating environments conducive to social entrepreneurship development and growth in the quality of life.

We have applied k-means cluster analysis in order to analyze the situation in SEA level development in the world for 2009 and 2015, and clustering of countries according to these indicators in 2015:

1) favourable environment for the activities of social enterprises (according to the international agency Thomson Reuters)

2) quality of life (social progress index, developed by the non-profit organization Social Progress Imperative).

The statistical values were standardized for each clustering to account for different value units.

This approach method enabled a conclusion that in the complex of countries for each clustering are clearly distinguished four clusters, but components of the clusters are differ in variety of researched characteristics.

The global distribution of the countries into four clusters by the k-means cluster analysis, based on the SEA rate for 2009 and 2015, allowed to indicate that the SEA indicator has grown 2,52 times in 2015 in comparison with 2009 is a testimony to social entrepreneurship ever increasing popularity.

მარია ნაუშოვა

*ვადიმ გეტმანის სახელობის კიევის ერვნული
ეკონომიკური უნივერსიტეტის
პერსონალის მართვისა და შრომის ეკონომიკის
კათედრის ასპირანტი (კიევი, უკრაინა)*

НАУМОВА МАРИЯ

аспирант кафедры управления персоналом и
экономики труда, ГВУЗ «Киевский национальный
экономический университет имени Вадима
Гетьмана», г. Киев, Украина

MARIIA NAUMOVA

PhD student at the Personnel Management and
Labour Economics Department
Kyiv National Economic University named after
Vadym Hetman Kyiv, Ukraine

According to the model of Hofstede's five cultural dimensions were properly analysed the characteristics of mentality and behavior norms of social entrepreneurs that were specific to the countries all over the world. We assert, drawing upon the cluster analysis undertaken as part of the paper, that growth of social entrepreneurship would be a significant advancement to improving the quality of life of the population and, consequently, socially oriented states has a special interest in assisting and the high level supporting for social entrepreneurship.

We demonstrated that favourable conditions for the extensive SEA development really correspond to level of social entrepreneurship development in the countries, cultural factor shaping the behavior of social entrepreneurs largely.

Keywords: social entrepreneurship (SE), social entrepreneurial activity (SEA), quality of life, favourable environment for the activities of social enterprises, cluster analysis, k-means method, cultural factor, Hofstede's index, Social Progress index.

ანოტაცია

სტატიაში განხილულია სოციალური მეწარმეობის აქტივობის, სოციალური მეწარმეობისათვის კეთილსასურველი პირობების შექმნისა და 2009 – 2015 წწ., მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში ცხოვრების ხარისხის ურთიერთკავშირი და ურთიერთდამოკიდებულების განვითარების საკითხები კლასტერული ანალიზის გამოყენებით და k - საშუალოს მეთოდის დახმარებით. გამოვლენილია მსოფლიოს ქვეყნების დიფერენციაცია სოციალური მეწარმეობის აქტივობის (სმა) დონის მიხედვით და მნიშვნელოვანი ურთიერთკავშირები სოციალური მეწარმეობის საქმიანობისათვის შექმნილ ხელსაყრელ პირობებს შორის. ანალიზის საფუძველს წარმოადგენდა სოციალური მეწარმეობის აქტივობის (სმა) მაჩვენებელი, რომელიც გათვლილი იქნა პროექტის „მეწარმეობის გლობალური მონიტორინგი“-ს შესაბამისად მასში მონაწილე ყველა ქვეყნისათვის 2009 – 2015 წწ., მიხედვით.

სოციალური მეწარმეობის აქტივობის (სმა) მდგომარეობის მიხედვით მსოფლიოს ქვეყნების შედარებით ანალიზი საშუალებას იძლევა გამოვლენილი იქნას ტენდენციები და ჩამოყალიბებული იქნას ზოგადი დებულებები სოციალური მეწარმეობის აქტივობის (სმა) მნიშვნელობისა და განვითარების მიმართულებების შესახებ ყოველ ქვეყანაში, რაც ხაზს უსვამს წარმოდგენილი ნაშრომის აქტუალობას.

ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს სოციალური მეწარმეობის აქტივობის (სმა) განვითარების ანალიზი გლობალურ დონეზე და ამ პროცესების ურთიერთკავშირების გამოვლენა სოციალური მეწარმეობის აქტივობისათვის (სმა) და ცხოვრების ხარისხის ამაღლებისათვის.

სოციალური მეწარმეობის აქტივობის (სმა) განვითარების მდგომარეობის ანალიზისათვის ჩვენს მიერ ჩატარებული იქნა მსოფლიოს ქვეყნების კლასტერიზაცია k - საშუალოს მეთოდის დახმარებით სოციალური მეწარმეობის აქტივობის (სმა) დონის მიხედვით 2009–2015 წწ., პერიოდისათვის, ასევე მოვახდინეთ ქვეყნების კლასტერიზაცია ამ მაჩვენებლებთან დამოკიდებულებაში 2015 წლის მონაცემების მიხედვით:

- 1) ხელსაყრელი პირობები სოციალური მეწარმეობის საქმიანობისათვის (ფონდ Thomson Reuters – ის სტატისტიკური მონაცემები);
- 2) ცხოვრების ხარისხი (კომპერციული ორგანიზაციის „Social Progress Imperative“ მიერ შემუშავებული სოციალური პროგრესის ინდექსი).

კლასტერიზაციის ჩატარების დროს გამოყენებული იქნა მაჩვენებლების ნორმირება იმ მიზნით, რომ აღმოფხვრილიყო განსხვავებები განზომილების ერთეულებში. აღნიშნულმა მეთოდმა მოგვცა საშუალება გაგვეკეთებინა დასკვნა, რომ ქვეყნების საკვლევი ერთობლიობაში ნებისმიერი სახის კლასტერიზაციაში მკაფიოდ იკვეთება ოთხი სახის კლასტერი, ოღონდ ამ კლასტერების შემადგენლები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან კვლევის სხვადასხვა ნიშნების მიხედვით.

ქვეყნების განაწილების ანალიზი სოციალური მეწარმეობის აქტივობის (სმა) დონის მიხედვით აღნიშნული პერიოდის განმავლობაში იძლევა დასკვნის გაკეთების საშუალებას, რომ ქვეყნების მთლიან ერთობლიობაში მოხდა სოციალური მეწარმეობის აქტივობის (სმა) მაჩვენებლის ზრდა 2,52 –ჯერ, რაც მეტყველებს მოსახლეობაში სოციალური მეწარმეობის პოპულარიზაციაზე.

ჰოპსტედეს ინდექსის ეროვნული კულტურის მოდელის თანახმად გაანალიზებული იქნა იმ მენტალიტეტების თავისებურებები, რომლებიც დამახასიათებელია განხილული ქვეყნების სოციალური მეწარმეობისათვის. ჩატარებული კლასტერული ანალიზის საფუძველზე გაკეთებულია დასკვნა, რომ სოციალური მეწარმეობის ზრდა გარკვეულწილად ხელს უწყობს მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლებას, ამიტომაც სოციალურად ორიენტირებული სახელმწიფო დაინტერესებულია სოციალური მეწარმეობის მხარდაჭერასა და დახმარებაში.

დამტკიცებულია, რომ სოციალური მეწარმეობის აქტივობისათვის (სმა) შექმნილი შესაბამისი პირობები ხელს უწყობს ქვეყანაში სოციალური მეწარმეობის განვითარებას, ხოლო კულტურული ფაქტორი გარკვეულწილად აყალიბებს სოციალური მეწარმეობის ქცევას.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური მეწარმეობა, სოციალური მეწარმეობის აქტივობა, ცხოვრების ხარისხი, კლასტერული ანალიზი, k - საშუალოს მეთოდი, კულტურული ფაქტორი, ჰოფსტედეს ინდექსი, სოციალური პროგრესის ინდექსი.

В современном мире происходят противоречивые процессы. С одной стороны – возрастание роли человека в связи с интеллектуализацией труда, стремительный рост производительности и другие положительные изменения способствуют социализации экономики и жизни в целом, человеческому развитию и повышению качества жизни. С другой стороны, обострение конкуренции, в том числе на рынке труда, жесткая глобализация, кризисные явления в экономике, либерализация политических систем и другие неблагоприятные факторы предостерегают правительства и бизнес от значительных социальных расходов. Поэтому нужны социальные инновации, которые бы создавали возможности решения социальных проблем без уменьшения возможностей экономического развития. Такой важной инновацией стало социальное предпринимательство.

Одним из значительных достижений в направлении усиления эффективности взаимодействия в обществе можно считать активное участие бизнес-структур в решении многих актуальных проблем, в том числе тех, которые имеют научно-прикладной характер. В связи с этим все более известными и популярными становятся исследования и практическая апробация идеи социального предпринимательства [1, с. 167].

Под социальным предпринимательством (СП) мы подразумеваем комплекс социальной и экономической деятельности хозяйствующего субъекта (независимо от организационно-правовой формы) с применением предпринимательского и инновационного подхода в создании социальной ценности, миссия которой направлена на решение конкретной социальной проблемы.

Отметим, что в странах, не так давно ставших на путь демократических преобразований, пока есть недоверие к социальному предпринимательству. Поэтому правительства многих государств, в том числе и Украины, не рассматривают создание благоприятных условий для социальной предпринимательской активности (СПА) как важный фактор роста качества жизни. Проведенный нами анализ СПА в мире за 2009 г. и 2015 г. дает ответ на вопрос о связи СПА и качества жизни, если государственные меры направлены на обеспечение благоприятных условий для развития СП.

Сравнительный анализ стран мира по состоянию развития СПА с учетом благоприятных условий для деятельности и роста качества жизни населения позволяет выявить тенденции и сформировать общие выводы о значении и направлениях развития СПА в каждой стране, что формирует актуальность данной работы.

Целью работы является анализ развития СПА на глобальном уровне и выявление взаимозависимости этих процессов с созданием благоприятных условий для предпринимательства и ростом качества жизни.

В течение двух последних десятилетий исследования СП были посвящены прежде всего формированию теоретических положений. Подтверждением тому является работа американских ученых Д. Шорта, Т. Мосса, Г. Ламкина, которые сделали научный обзор всех предыдущих работ своих коллег и пришли к выводу, что концептуальных исследований гораздо больше, чем эмпирических, которые часто не имеют четкой исследовательской методики [2, с. 161]. По мнению Б. Хугендурна, Е. Пеннингса, Г. Турика эмпирические исследования имеют большее значение для развития социального предпринимательства, чем

теоретические исследования [3, с. 3].

Зарубежными и отечественными учеными до сих пор не проводился эмпирический анализ состояния развития СПА на глобальном уровне с помощью кластерного анализа.

Для анализа состояния развития СП в мире мы провели кластеризацию стран мира по уровню развития социальной предпринимательской активности за 2009 г. и 2015 г., а также кластеризацию стран в зависимости от таких показателей:

- 1) благоприятных условий для деятельности СП (статистические данные Фонда Thomson Reuters);
- 2) качества жизни (Индекс социального прогресса, разработанный некоммерческой организацией Social Progress Imperative).

При проведении кластеризации были использованы нормированные значения для того, чтобы устранить различия в единицах измерения.

Для определения состояния развития СПА в мире за 2009 г. и 2015 г. был использован индикатор СПА за 2009 г. и 2015 г. для 31 страны мира, рассчитанный как отношение численности социальных предпринимателей к численности занятого населения (в возрасте от 18 до 64 лет), разработанный исследователями в рамках международного исследовательского проекта «Глобальный Мониторинг Предпринимательства» [4, 6].

Каждый из трех вышеуказанных видов кластеризации поделит страны мира на четыре однородных кластера.

Кластеризация проведена с использованием пакета STATISTICA 10.0, который предоставляет для этого значительные вычислительные возможности. Проведение кластеризации позволяет понять, как группируются данные в зависимости от их значений.

На первом этапе проводим три вида кластеризации стран на основе иерархического метода. Этот метод привел к выводу, что в исследуемой совокупности стран во всех видах кластеризации четко выделяются четыре кластера, однако составляющие этих кластеров отличаются при различных исследуемых признаках.

Наиболее востребованным среди неиерархических методов является метод *k*-средних. Метод *k*-средних построен на основе распределения статистических наблюдений *X* на *k* кластеров, которые локально минимизированы относительно расстояния между информационной точкой и центроидом кластера [5, с. 27]. Методу присущи такие преимущества, как простота и скорость его применения, отсутствие ограничений по количеству объектов и показателей, их характеризующих, прозрачность алгоритма, достаточно высокое качество полученного информативного результата.

В процессе реализации метода *k*-средних выдвигается гипотеза относительно определенного количества кластеров, которая может быть сформирована на основе теоретических допущений или результатов предыдущих исследований.

Проведенное нами методом *k*-средних распределение анализируемой совокупности стран мира на четыре кластера приближается к оптимальному значению. Величины межгрупповых дисперсий во всех трех видах кластеризации превышают значения внутригрупповых дисперсий исследуемых признаков. Уровень значимости во всех случаях существенно ниже величины 0,05 и свидетельствует, что вклад всех

признаков в процесс многомерной кластеризации является существенным.

Необходимо отметить, что иерархический и неиерархический методы разделения исследуемой совокупности стран мира на кластеры в данном случае

приводят к аналогичным результатам. На основании этого делаем вывод о том, что многомерная кластеризация, при которой происходит разделение стран на четыре кластера, в целом является оптимальной.

Таблица 1

Кластеризация стран мира по уровню развития социальной предпринимательской активности за 2009 г. и 2015 г.

Период	Характеристика кластера	Кластер 1	Кластер 2	Кластер 3	Кластер 4
1	2	3	4	5	6
2009 г. и 2015 г.	Страны, вошедшие в кластер	Израиль, Ирландия, Венгрия, Чили, Колумбия, Перу, США	Китай, Финляндия, Норвегия, Швейцария, Великобритания, Бельгия, Хорватия, Уругвай	Ливан, Южная Африка, Италия, Нидерланды, Румыния, Словения, Гватемала	Малайзия, Южная Корея, Марокко, Греция, Испания, Латвия, Бразилия, Эквадор, Панама
	Среднее значение показателя СПА за 2009-2015 гг., %	9,3	5,7	3,6	1,7
	Среднее значение показателя СПА за 2009 г., %	3,98	3,81	2,06	1,17
	Среднее значение показателя СПА за 2015 г., %	14,67	7,65	5,11	2,2
	Пределы значений 2009 г., %	2,87-5	2,2-5,13	0,5-3,58	0,2-2,82
	Пределы значений 2015 г., %	12,6-17,4	6,5-8,4	3,9-6,4	1,3-3,5
	Количество стран в кластере, всего	7	8	7	9
	Удельный вес кластера в общей структуре, %	23	26	23	29

Источник: собственные расчеты на основе данных [4, 6].

Проведенный кластерный анализ методом k-средних позволил выявить четыре кластера среди стран мира: от стран с наивысшими значениями СПА к странам с низким уровнем СПА, что дает возможность определить страны, в которых СПА является наиболее распространенной. На основе полученных результатов нами разработана типология стран по критерию развития СПА:

1. Страны с активно растущей СПА;
2. Страны с растущей СПА;
3. Страны с умеренно растущей СПА;
4. Страны с СПА на стадии становления.

Результат кластерного анализа показал, что в 2009 и 2015 гг. структура социальной предпринимательской активности в мире выглядела следующим образом: 23 % составляли страны с наибольшим значением показателя СПА, 26 % – со средним значением, 23 % – ниже среднего, 29 % – с низким. Во всех четырех кластерах уровень социальной предпринимательской активности стран в 2015 г. в сравнении с 2009 г. увеличился: в первом кластере – в 3,7 раз; во втором кластере – в 2 раза; в

третьем кластере – в 2,48 раз; в четвертом кластере – в 1,9 раз. То есть высокий уровень СПА сопровождается и высокими темпами ее роста, и наоборот.

В первый кластер вошли три страны Латинской Америки – Чили, Колумбия, Перу, как страны с высоким значением показателя СПА за период 2009-2015 гг. Латинская Америка, по статистике ПРООН, является континентом с самым высоким неравенством в мире и страдает от хронической экономической неуспешности. Более 165 миллионов человек на континенте находятся за чертой бедности [7]. Поэтому такое социально-экономическое положение актуализирует насущные социальные потребности, является движущей силой для социальных предпринимателей. Они активно предпочитают заниматься собственным делом, которое будет содействовать семьям и общинам в преодолении нищеты или решению экологических проблем, которых становится все больше по всему континенту.

Анализ динамики распределения стран мира по уровню СПА в указанный период позволяет сделать вывод, что по всей совокупности стран произошел рост показателя СПА в 2,52 раза в целом, что

свидетельствует о популярности СП среди населения.

Страны четырех кластеров неоднородны по уровню социальной предпринимательской активности, что обусловлено их культурными особенностями и социально-экономическим развитием.

Целесообразно рассмотреть влияние благоприятных условий на увеличение масштабов развития СПА в мире.

Для этого выделим однородные группы стран, в которых значения анализируемых параметров находятся в одинаковых пределах (табл. 2).

В июне-июле 2016 года Фонд Thomson Reuters Foundation провел онлайн-опрос экспертов в сфере социального предпринимательства из 45 стран с сильнейшими экономиками по версии Всемирного банка 2014 года, с участием Deutsche Bank, UnLtd (группы британских НКО, фондов и трастов, учрежденных с целью развития социального предпринимательства в Великобритании) и Global Social Entrepreneurship Network (организация, которая поддерживает социальные предприятия на начальном этапе развития). Опросив исследователей, социальных предпринимателей, инвесторов, чиновников и других компетентных специалистов, организация обнародовала в середине сентября 2016 года результаты рейтинга

стран с наиболее благоприятными условиями для увеличения масштабов социальной предпринимательской активности. Этот опрос является первым и всеобъемлющим в истории становления социального предпринимательства. Согласно опросу Фонда Thomson Reuters Foundation, в каждой стране было опрошено от 12 до 20 экспертов, а всего в исследовании приняло участие 619 респондентов, среди которых половину составляли сами социальные предприниматели, а другие были учеными, инвесторами, представителями органов государственной власти и организаций, которые оказывают поддержку социальным предпринимателям. В исследовании не учитывались организационно-правовые формы социальных предприятий, акцент был сделан на людей, которые решают социальные проблемы через бизнес-инструменты. Для каждой отобранной страны было проанализировано двенадцать вопросов, которые касались правовой, экономической, нормативной и культурной среды для социальных предпринимателей и были приняты во внимание для построения общего рейтинга стран. Все вопросы оценивались респондентами по шкале Лайкерта, которая состоит из пяти позиций [8].

Таблица 2

Кластеризация стран мира по уровню развития социальной предпринимательской активности в зависимости от благоприятных условий для деятельности

№	Характеристика кластера	Кластер 1 «Страны с высоким уровнем СПА и лучшими условиями»	Кластер 2 «Страны со средним уровнем СПА и умеренными условиями»	Кластер 3 «Страны с ниже среднего уровнем СПА и лучшими условиями»	Кластер 4 «Страны с низким уровнем СПА и умеренными условиями»
1	2	3	4	5	6
1.	Страны, вошедшие в кластер	Австралия, Израиль, Колумбия, США, Филиппины, Чили	Индия, Китай, Финляндия, Швеция, Польша, Норвегия, Аргентина, Нидерланды, Египет, Таиланд, Мексика, Бельгия	Швейцария, Великобритания, Италия, Индонезия, Германия, Малайзия, Южная Корея	Южная Африка, Бразилия, Греция, Испания
2	Среднее значение показателя СПА, %	14,8	6,3	4,3	2,6
3	Пределы значений, %	13,2-17,4	2,7-9,6	1,5-7,5	1,6-3,9
4	Среднее значение показателя благоприятных условий, баллы	57,2	49,7	57,1	44,1
5	Пределы значений, баллы	51-65,9	41,5-55,4	54-60,6	41,5-46,9
6	Количество стран в кластере, всего	6	12	7	4
7	Удельный вес кластера в общей структуре, %	21	41	24	14

Источник: собственные расчеты на основе данных [2, 6].

Примененный метод кластеризации (k-средних) позволил выявить целесообразность распределения исследуемой совокупности стран мира на четыре кластера для сравнения по критерию благоприятные условия для деятельности. Об этом свидетельствует уровень значимости существенно ниже величины 0,01.

Условия для развития СП в четырех кластерах соответствуют состоянию развития СП. В первом кластере «Страны с высоким уровнем СПА и наилучшими условиями» условия для развития СП являются лучшими, что стимулировало СП к стремительному росту в 2015 г. по сравнению с 2009 г. Во втором кластере условия для развития СП являются умеренными, поэтому и уровень СП является средним. В третьем кластере созданы лучшие условия для ведения социального бизнеса для того, чтобы усилить развитие СП до высшего уровня, и получен соответствующий результат. В четвертом кластере условия для развития СП являются умеренными, поскольку в этих странах СП только зарождается.

Как показало исследование, в 2015 г. меры по поддержке СП были отмечены и положительно оценены действующими социальными предпринимателями в странах четвертого кластера. Стоит отметить, что политика поддержки СП в каждой стране имеет определенные цели и задачи, и использует различные механизмы.

Общие условия предпринимательской деятельности в странах мира и отдельные компоненты системы поддержки социального предпринимательства влияют на активизацию социального предпринимательского потенциала страны, а также на рост численности лиц, готовящихся к учреждению собственного социально важного дела и тех, которые уже являются успешными владельцами социальных предприятий.

Колумбия и Чили имеют государственные программы и политику поддержки социального предпринимательства. В Колумбии правительство открыло Центр социальных инноваций (Centro de Innovación Social, CIS), что будет способствовать проведению мер по преодолению крайней бедности.

В Чили правительство организовало конкурсы социальных предприятий с привлечением и размещением денежных средств через свою Национальную корпорацию развития (Corporación de Fomento – CORFO). Правительство Чили также проводит консультации с местными и зарубежными экспертами с целью разработки законодательства, которое признавало бы социальное предприятие в качестве новой формы коммерческого предприятия. Чили и Колумбия обеспечивают наилучшие условия для женщин-предпринимателей в странах Латинской Америки и Карибского бассейна, согласно Women's

entrepreneurial venture score («Обзор предприятий, принадлежащих женщинам», нового списка, который готовится Аналитическим отделом журнала Economist и который публикует Многосторонний инвестиционный фонд, входящий в состав Группы Межамериканского банка развития) [9]. Поэтому эти страны имеют лучшие, благоприятные условия для развития СП и отнесены к первому кластеру.

На основе проанализированных нами статистических данных четырех кластеров стран мира мы пришли к выводу, что создание благоприятных условий для ведения социального бизнеса в Украине будет способствовать активизации СП в долгосрочной перспективе.

Далее нами проведена кластеризация стран мира по уровню развития социального предпринимательства в зависимости от показателя качества жизни за 2015 г. В эту кластеризацию мы включили и Украину, для которой нами рассчитан показатель СПА.

Как показатель качества жизни стран мира мы выбрали Индекс социального прогресса 2015 г. По мнению О. А. Кислицыной, одним из подходов к измерению качества жизни является построение композитных индексов, которые объединяют отдельные мероприятия по благополучию в единый сводный показатель. Примером такого индекса является Индекс социального прогресса, разработанный некоммерческой организацией Social Progress Imperative и впервые представленный руководителем организации, профессором Гарвардской школы бизнеса Майклом Портером в 2013 г. на шестом форуме министров ООН [10, с. 126]. Разработчики Индекса всесторонне определяют социальный прогресс «как способность общества удовлетворить основные человеческие потребности своих граждан, установить базис, который дает возможность гражданам и группам населения повышать качество жизни, а также создавать условия всем людям для полного использования их потенциала» [11, с. 14].

Индекс социального прогресса является средним арифметическим трех измерений: основные потребности человека, основы благосостояния и возможности. Каждое измерение является средним арифметическим четырех составляющих компонент. Также каждая компонента включает от трех до шести показателей, составляя систему из 54 показателей. Индекс и его составляющие измеряются по шкале от 0 до 100 баллов. В соответствии с величинами Индекса социального прогресса 133 страны распределены на шесть групп в зависимости от уровня социального прогресса. Характеристика результата кластеризации с указанием позиций стран в кластерах представлена в табл. 3.

Кластеризация стран мира по уровню развития социальной предпринимательской активности в зависимости от качества жизни за 2015 г.

№	Характеристика кластера	Кластер 1	Кластер 2	Кластер 3	Кластер 4
1	2	3	4	5	6
1.	Страны, вошедшие в кластер	Австралия, Израиль, Ирландия, Колумбия, Перу, США, Венгрия, Филиппины, Чили	Бельгия, Великобритания, Эстония, Италия, Нидерланды, Норвегия, Польша, Португалия, Словакия, Словения, Уругвай, Финляндия, Хорватия, Швейцария, Швеция	Ботсвана, Гватемала, Эквадор, Египет, Индонезия, Иран, Казахстан, Ливан, Македония, Марокко, Мексика, Южная Африка, Румыния, Таиланд, Тунис, Украина	Аргентина, Болгария, Бразилия, Греция, Испания, Латвия, Малайзия, Германия, Панама, Южная Корея
2	Среднее значение показателя СПА, %	14,5	7,19	3,95	2,37
3	Пределы значений, %	12,6-17,4	4,8-8,9	0,34-7,1	1,3-5,1
4	Среднее значение показателя качества жизни, баллы	75,69	82,37	63,89	74,66
5	Пределы значений, баллы	65,46-86,42	73,3-88,36	56,82-68,37	69,55-84,04
6	Количество стран в кластере, всего	9	15	16	10
7	Удельный вес кластера в общей структуре, %	18	30	32	20

Источник: собственные расчеты на основе данных [4, 11].

В первом кластере показатель качества жизни выше среднего и высокий уровень СПА. Населению этих стран согласно модели национальной культуры Г. Хофштеде [12] присущи такие черты менталитета: высокая ответственность в деловой сфере, инициативность, настойчивость, стремление к успеху, здоровая конкуренция в коллективе. Поэтому в таких странах социальные предприниматели сосредоточены на достижении высоких показателей в деятельности, общественном признании, они воспринимают угрозы в окружающей среде преимущественно как

возможности для развития своего дела. В Австралии, Ирландии, США показатель качества жизни очень высок и объясняется высоким уровнем развития государства и ориентацией экономических агентов на благосостояние, успех и долголетие населения. Другие страны, входящие в первый кластер, характеризуются более низкими значениями показателя качества жизни, что при высоком значении СПА обусловлено: уровнем развития государственного строя страны и в значительной степени ресурсо-ориентированной экономикой страны.

Во второй кластер вошли страны с высоким значением показателя качества жизни со средним уровнем СПА. Такое положение объясняется тем, что социальные предприниматели этих стран высоко ценят как личную ответственность и собственный вклад каждого члена общества в развитие экономики, так и скромность и справедливость в деловой сфере. Среди работников не поддерживается хвастовство собственными достижениями, зато наблюдается стремление избегать конфликтов. Поэтому, в отличие от первого кластера, странам этой группы присуща склонность к большему сопротивлению изменениям, а экономическая безопасность выступает ключевым элементом мотивации работников. Социальные предприниматели стремятся решать острые социальные проблемы упорным трудом с соблюдением в работе правил, точности, пунктуальности, прозрачности и честности. Такая деловая этика позволяет достигать высоких стандартов качества жизни с постепенными нововведениями в материальном производстве и сфере услуг.

В третьем кластере значение показателя качества жизни ниже среднего, и уровень СПА также ниже среднего. В этот кластер вошли страны с развитой экспортно-ориентированной экономикой, в которых добывающая промышленность играет ключевую роль в государственной внутривнутриполитической борьбе. Общества таких стран являются иерархическими, поэтому склонны к централизации в деловой сфере и высокому социальному неравенству. Для населения этих стран важна принадлежность к успешной социальной группе, поддерживается статусное поведение, избегание неопределенности, нормативное мышление, сильное уважение к традициям. Прослеживается тенденция нетерпимости к изменениям в социуме, что объясняется ресурсно-ориентированной экономикой, слабыми стимулами к технологическим изменениям в производстве. Социальные предприниматели, начиная собственное дело и внедряя инновации, привлекая инвестиции в новое производство, вынуждены решать проблему преодоления высокого уровня коррупции в государственном аппарате и тяжёлых административно-контролирующих барьеров в хозяйственной деятельности путем инициирования упрощения администрирования и обеспечения прозрачности ведения предпринимательства, привлечения общества к социальному диалогу, что, безусловно, положительно влияет на рост качества жизни. Социальные предприниматели стран данного кластера ориентированы на решение преимущественно проблем занятости путем предоставления рабочих мест людям с особыми потребностями. Поэтому

среди социальных предпринимателей инновационное производство продукции, которая решает острые проблемы общества для повышения качества жизни, в настоящее время находится главным образом на этапах зарождения и становления в таких странах.

Украина по результатам проведенной кластеризации вошла в третий кластер, впрочем, с низким уровнем значения показателя СПА – 0,34 и качества жизни – 65,69. Социальное предпринимательство в Украине находится на этапе зарождения. Учитывая перманентное кризисное состояние экономики страны, следует обратить внимание на особенности национальной ментальности, которая в общем благоприятствует активному развитию социального предпринимательства. Так, согласно модели национальной культуры Г. Хофштеде (индикаторы национальной культуры отражены на рис. 1), для отечественных предпринимателей характерно поведение централизованного руководства, коллективного принятия решения, высокого доверия, доброжелательности, поддержки, сплоченности, сдержанности и скромности в работе, отсутствия жесткой конкуренции. Предприниматели более склонны к статусному поведению – достижению признания в обществе, получению одобрительных отзывов социума, чем к стремлению демонстрировать высокие хозяйственные, производственные достижения. Показатель «избегание неопределенности» довольно высокий – 95, но он смягчается жизнерадостностью украинцев, способностью быстро приспосабливаться к изменениям. Поэтому такие черты национального менталитета, как доброжелательность, справедливость, забота о близких благоприятно влияют на развитие социального предпринимательства. Слабая поддержка со стороны государства и инвесторов сейчас активно замещается краудфандингом, что позволяет украинцам объединяться вокруг определенной социальной проблемы и браться за ее решение, основывая социальные предприятия. Глобализация, популяризация изучения английского языка положительно повлияли на развитие грантовой поддержки и коммуникаций с иностранными социальными предпринимателями, которые передают свой опыт ведения бизнеса отечественным предпринимателям. Поэтому есть основания утверждать, что культурный фактор способствует в долгосрочной перспективе развитию в Украине социального предпринимательства и перехода в группу стран второго кластера, что будет влиять на повышение качества жизни, в частности, в таких отраслях как образование, здравоохранение, занятость.

Рис. 1. Измерение национальной культуры Украины по модели Г. Хофштеде
 Источник: построено по данным [12].

Четвертый кластер выделяется значением показателя качества жизни выше среднего наряду с низким уровнем СПА. В странах данного кластера предприниматели высоко ценят продуктивность в работе, толерантность и семейное благосостояние. Предприниматели европейских стран этого кластера, если сравнить со странами Азии, имеют способность к быстрой адаптации традиций к условиям, которые стремительно меняются. В то же время предприниматели этого кластера отличаются стремлением к упорной работе и достижению высоких показателей деятельности, умением решать производственные конфликты путем компромиссов и переговоров, одним из важных стимулов труда выступает возможность управлять собственным временем и гибкость в работе. Так, например, стимулирующие государственные программы поддержки предпринимательства, многоотраслевая структура экономики и стремительное внедрение новых технологий в Германии, Латвии, Малайзии и Бразилии обеспечивают развитие как коммерческого бизнеса, так и социального предпринимательства, деятельность которых в своей совокупности обеспечивает высокий уровень качества жизни. В данном кластере наблюдаются невысокие показатели СПА, что объясняется зарождением социального предпринимательства в данных странах на фоне бурного развития коммерческого предпринимательства и достижением высоких

стандартов качества жизни, в том числе благодаря результатам эффективной инновационной деятельности социальных предпринимателей.

Опираясь на проведенный кластерный анализ, мы утверждаем, что рост СП в значительной мере способствует повышению качества жизни населения, поэтому социально ориентированное государство заинтересовано в оказании помощи и поддержке СП.

Делая ставку на развитие СП в Украине, государство получит от этого ряд неоспоримых преимуществ в виде повышения качества жизни населения, уменьшения безработицы, улучшения социального благосостояния и тому подобное. Однако, несмотря на общую положительную динамику развития СП в Украине, есть ряд проблем и препятствий на пути его развития, которые необходимо решить через совершенствование институциональной среды.

Поэтому вопрос развития СП должен стать одним из приоритетов в работе органов власти на государственном, региональном и местном уровнях путем создания благоприятных условий для социальных предпринимателей, устранения административных барьеров, формирования механизмов финансовой и имущественной поддержки СП.

Выводы. Применение кластеризации методом k-средних для исследования взаимосвязи уровня развития СПА, благоприятности условий для пред-

принимательской деятельности и качества жизни в разных странах позволило нам выявить предпосылки, закономерности и последствия развития СПА, а также сформировать меры государственной поддержки по оживлению СПА как эффективного метода повышения качества жизни.

Доказано, что условия для развития СПА действительно соответствуют уровню развития социального предпринимательства в стране, а культурный фактор в значительной мере формирует поведение социальных предпринимателей. Как показало наше исследование, модель развития СПА в каждой стране предопределяется не только экономическим и политическим положением, но и культурными факторами. Согласно результатам

проведенного кластерного анализа, рост СПА влияет на повышение качества жизни в стране.

Поэтому есть основания утверждать, что государственная политика должна создавать благоприятные условия для роста СПА – и как современного, инновационного метода предотвращения социальных проблем, и как мощного фактора повышения качества жизни в целом. Следовательно, данную особенность надо учитывать при формировании государственной социально-экономической политики и ее реализации для роста качества жизни населения.

REFERENCES

1. Grishnova, O. A, Mishchuk, G. U., (2013). Social innovation in labor sphere: substance, types and features of implementation in Ukraine. *Demography and social economy*, 2 (20), 167-178 [in Ukrainian].
2. Short, J.C., Moss, T.W., Lumpkin, G.T. (2009). Research in Social Entrepreneurship: Past Contributions and Future Opportunities. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 3, 161–194.
3. Hoogendoorn, B., Pennings E., Thurik, R. Ors. (2011). A Conceptual Overview of What We Know about Social Entrepreneurship. *ERIM Report Series Research in Management*, 7, 1–17.
4. Bosma, N., Schøtt, Th., Terjesen, S. A. & Kew, P. (2016). *Global Entrepreneurship Monitor 2015 to 2016: Special Topic Report on Social Entrepreneurship*. Available at: <https://ssrn.com/abstract=2786949>
5. Cherezov, D. S. & Tyukachev, N. A. (2009). Overview of the main methods of classification and clustering of data. *Bulletin VSU. Series: systems analysis and information technology*, 2, 25-29 [in Russian].
6. Bosma, N. & Levie, J. (2010). *Global Entrepreneurship Monitor 2009 Global Report*. Available at: www.gem-consortium.org/about.aspx?page=pub_gem_global_reports
7. *Social Panorama of Latin America 2012*. U.N. Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC). United Nations Publication. Santiago, Chile, 238. Available at: http://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/1248/1/S2012960_en.pdf
8. *The best countries to be a social entrepreneur 2016*. Thomson Reuters Foundation. Available at: <http://poll2016.trust.org/>
9. Kislitsyna, O. A. (2015). A new approach to measuring the quality of life – social progress index: Russia’s place in the world ranking. *Problems of Modern Economics: Eurasian inter-regional scientific and analytical journal*, 3, 126 – 129 [in Russian].
10. *Women’s Entrepreneurial Venture Scope 2013*. The Economist and Intelligence Unit. Available at: http://www.expeditionpr.com/wp-content/uploads/2013/08/Womens_Entrepreneurial_Venture_Scope_2013.pdf
11. Porter, M. E., Stern, S. and Green M. (2014). “Social Progress index 2015 Executive summary.” *Social progress imperative*. Available at: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/pl/Documents/Reports/pl_csr_2015_SOCIAL_PROGRESS_INDEX_FINAL.pdf
12. Hofstede’s Index. Available at: <https://geert-hofstede.com/ukraine.html>

მონობრაზია აქტუალურ თემაზე
ფინანსური კრიზისი და ქართული ლარის
თავგადასავალი

მიმდინარე წელს, ამერიკის შეერთებული შტატების ცნობილმა გამომცემლობა „Nova Publishers” - მა ნიუ – იორკში გამოსცა ქართველი ეკონომისტის, არასამთავრობო ორგანიზაცია „საფინანსო – საინვესტიციო სტრატეგიისა და პოლიტიკის ფონდის” დამფუძნებლის და დირექტორის, საქართველოში პირველი ინგლისური კერძო სკოლის (1992 წ.) დამფუძნებლის და დირექტორის, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის და ნიუ – იორკის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრის, ქალბატონ ლამარა ქოქიაურის პოპულარული მონობრაზია „ფინანსური კრიზისი და ქართული ლარის თავგადასავალი.”

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორის, პროფესორ ლამარა ქოქიაურის მონობრაზია „ფინანსური კრიზისი და ქართული ლარის თავგადასავალი” ორიგინალური ხასიათის კვლევაა, რომელიც მიძღვნილია ქართული ფულადი ერთეულის აქტუალური თეორიული, პრაქტიკული და ისტორიული საკითხებისადმი. დღეს, საქართველოში, ისე, როგორც არასოდეს, აუცილებელი გახდა ქვეყნის ეკონომიკაში მიმდინარე ცვლილებების შესწავლა, ქართული ლარის კურსის მკვეთრი ვარდნის გამომწვევი ობიექტური და სუბიექტური მიზეზების გამოვლენა და მათი აღმოფხვრა, ქვეყნის ეკონომიკაში შექმნილი ექსტრემალური სიტუაციის შეჩერება და მოსალოდნელი ინფლაციის თავიდან აცილება, ეროვნული ვალუტის გადარჩენის უტყუარი საშუალებებისა და გზების შემუშავება.

კვლევის ავტორის მიზანია ეროვნული ვალუტის მიზეზ – შედეგობრივი ანალიზის, ლარის დევალვაციის გარდაუვალობის დასაბუთების, სწორი მონეტარული და ფისკალური პოლიტიკის შემუშავების, ლარის კურსის დარეგულირების, ქვეყნის ეკონომიკის ზრდის, უცხოური ინვესტიციების გაზრდის, მიმზიდველი საინვესტიციო კლიმატის შექმნისა და მსხვილი საინვესტიციო პროექტების ამოქმედების, ექსპორტის პოტენციალის მატებისა და წახალისების მექანიზმების დახვეწისათვის რეკომენდაციების შემუშავება.

შრომაში კვლევის შედეგები წარმოდგენილია პრობლემის გადაჭრის ეკონომიკური აქსიომების სახით, რომელთა განხორციელება ავტორის აზრით, ხელს შეუწყობს საქართველოს ეკონომიკის განვითარებას, ქართული ფულადი ერთეულის – ლარის გაუფასურების შემცირებასა და გამყარებას.

საქართველოში ბოლო წლების განმავ-

ლობაში ეროვნული ვალუტის გარშემო ატეხილმა აუიოტაჟმა გამოიწვია ქართველი სწავლულ – ეკონომისტთა და მთელი საზოგადოების დაინტერესება ქვეყნის ფულადი ერთეულის – ლარის ბედით, დაიწერა და გამოქვეყნდა უამრავი სტატია, გაჩნდა ლარის დევალვაციის და მოსალოდნელი ინფლაციის შესახებ ლადა საყურადღებო ვერსიები.

მაგრამ ბევრი კითხვა დარჩა პასუხგაუცემელი, კერძოდ:

- გარდაუვალი და აუცილებელიც ხომ არ იყო ლარის კურსის ვარდნა?

- ხომ არ გვეშინია ეკონომიკაში გაცილებით სერიოზული ცვლილებების აღიარების – რომ ადგილი აქვს საბაზროდ ორიენტირებული ეკონომიკის ტრანსფორმაციას სოციალურად ორიენტირებულში?

- ხომ არ დადგა ეროვნული ვალუტის კურსის ღია ბაზარზე განსაზღვრის დრო?

- საბოლოოდ უკვე გაირკვა, რომ საქართველოში 2013 წლის მიწურულიდან დაწყებული ლარის კურსის ვარდნა, მისგან გამომწვეული შედეგებით, ინფლაცია არის და დევალვაცია?

- რატომ ღიად და უფრო თამამად არ ვლაპარაკობთ ეკონომისტები და არ ვხსნით ქვეყნის საგარეო ვალის ფაქტორის გამოყენების როლის შესახებ ლარის კურსის „ვერ“, შენარჩუნებას?

- რატომ ვეძებთ ლარის დევალვაციის მიზეზებს სუბიექტურ ფაქტორებში და თუ ეროვნულ ბანკმა შეცდომები დაუშვა ლარის კურსის „მკვეთრი“ ვარდნის შეჩერება – არ შეჩერებაში, ეს სხვისი ბრალია? და საერთოდ, შეიძლება კი ბრალეულობის ხსენება – ქვეყნის ეკონომიკის ბედის გადაწყვეტა – არ გადაწყვეტის დროს?

- ყველა ზემოთ თქმულ კითხვის დასმას მე ერთ მარტივად დასმულ შეკითხვას ვამჯობინებდი – რითი ვუშველოთ ლარს, ეკონომიკას, ჩემს ქვეყანას? რა გავაკეთოთ?

პრობლემა რომ აქტუალურია, ეს დასმული ამოცანებიდანაც ჩანს. გადაუდებლად აუცილებელია ქართული ეროვნული ვალუტის კურსის ვარდის ობიექტური და სუბიექტური მიზეზების გამოვლენა და აღმოფხვრა (და არა გადაბრალება და ზოგჯერ უსაფუძვლო ხელის გაშვება).

სწორედ, პრობლემის სირთულემ, სიმწვავემ, მრავალმხრიობამ, მათი გადაჭრის აუცილებლობამ და შესაძლებლობებმა განაპირობეს ავტორის სამეცნიერო კვლევის არეალში კიდევ ერთხელ მოხვედრილიყო ქართული ფულის გადარჩენის და განმტკიცების თემატიკა.

ვინაიდან მონოგრაფია დაწერილია ინგლისურ ენაზე და მას გაეცნობა მსოფლიოს ფართო საზოგადოებრიობა, ავტორმა საჭიროდ ჩათვალა, წიგნისათვის დაერთო ქართული ეროვნული ვალუტის წარმოშობისა და განვითარების მოკლე ისტორიული ქრონიკები.

მონოგრაფიაში კვლევის შედეგები წარმოდგენილია პრობლემის გადაჭრის ეკონომიკური 10 აქსიომის სახით, რომელთა განხორციელება ხელს შეუწყობს ზოგადად ეკონომიკის მდგრადობას, ქვეყნის მონეტარული და ფისკალური პოლიტიკის სწორ წარმართვას, საინვესტიციო კლიმატის მიმზიდველობის გაუმჯობესებას და ა.შ. წიგნს თვალსაჩინოებისათვის დართული აქვს დიაგრამები, ცხრილები, ძველი ქართული ფულის ნიმუშები, აგრეთვე ბიბლიოგრაფია.

ქვეყნის ფულადი ერთეულის გაჯანსაღების აქსიომები. საქართველოს ეკონომიკას და ქართულ ფულად ერთეულს რთულ გლობალურ და რეგიონალურ გარემოში უწევს მოქმედება. მსოფლიო გლობალიზაციის პირობებში კიდევ უფრო ძლიერდება კვლავწარმოების პროცესის დამოკიდებულება ისეთ საგარეო ფაქტორებზე, როგორებიცაა: საერთაშორისო ვაჭრობის, ექსპორტ-იმპორტის ოპერაციები და რეალური სექტორის განვითარება, უცხოური კაპიტალის ბრუნვა, პოლიტიკური მდგრადობა და ა.შ.

საერთაშორისო ურთიერთობების არასტაბილურმა მდგომარეობამ და სავალუტო კრიზისებმა შესაძლოა ქვეყნების ეკონომიკებზე ძალზე უარყოფითად იმოქმედოს.

ასეც მოხდა საქართველოში. ქართული ფულადი ერთეულის სტაბილურობის გენეზისის შერყევასა და უფრო მეტიც, მოშლაზე ვალუტის კურსის რყევისა და დაცემის თითქმის ყველა ფაქტორმა მოახდინა გავლენა. გამოძინარე აქედან, დღის წესრიგში დგება ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკის და განსაკუთრებით, ფულად-საკრედიტო სავალუტო პოლიტიკის ტრანსფორმაციის აუცილებლობა.

აქსიომა I. ქვეყნისათვის გადაუდებლად საჭიროა ეკონომიკური ზრდა, რეალური სექტორის განვითარების ფართო მასშტაბები. საქართველოზე მსოფლიო ეკონომიკის მხოლოდ 0,03 პროცენტი და მსოფლიო მოსახლეობის 0,06 პროცენტი მოდის. სხვანაირად რომ ვთქვათ, მოსახლეობის ერთ სულზე საქართველოში დაახლოებით ორჯერ ნაკლები მთლიანი შიდა პროდუქტი იწარმოება, ვიდრე საშუალოდ მსოფლიოში. საქართველოს ეკონომიკური ზრდის ბოლო წლებში ჩამოყალიბებული ტემპით (2012-2015 წ.წ. - 4,6%) ჩვენი ქვეყანა ევროკავშირის უღარიბესი სახელმწიფოს-ბულგარეთის დონეს მოსახლეობის ერთ სულზე წარმოებული მშპ-ით ათი წლის შემდეგაც ვერ მიაღწევს. ამგვარად, აქსიომა I. ეკონომიკური ზრდის დანქარების პრობლემა ეგზისტენციური დატვირთვისაა და მასზე მნიშვნელოვნადაა დამოკიდებული არა მარტო ქართული სახელმწიფოს როლი და წონა მსოფლიოში, არამედ მისი

მდგრადობა შიდა და გარე გამოწვევებისადმი, მისი მოქალაქეების კეთილდღეობის დონე და დინამიკა, და ქართული ფულადი ერთეულის სიმყარე და საერთოდ, არსებობა;

საერთაშორისო ბაზრებზე შექმნილი პანიკა და ქართული ლარი. 2014-2015 წლებში განვითარებულმა მოვლენებმა გლობალურ თუ რეგიონულ დონეებზე გამოწვევების წინაშე დააყენა ქართული ეკონომიკა, ვინაიდან ქართული მცირე და დია ეკონომიკა საკმაოდ მეტად მოწყვლადია საგარეო შოკების მიმართ. ამ მოვლენებმა ძლიერი საგარეო შოკის ფონი შექმნა, რომელიც ნეგატიურად აისახა ქვეყნის ეკონომიკაზე საგარეო შემოსავლების შემოდინების მკვეთრი შემცირების კუთხით.

აქავტორი ხაზგასმით გამოყოფს საერთაშორისო ბაზრებზე შექმნილ სიტუაციებს, რომელსაც საბოლოო ჯამში, მსოფლიოს წამყვან ბირჟებზე საფონდო ინდექსების ჩამოშლა მოჰყვა, მნიშვნელოვნად აისახა ქართულ სავალუტო ბაზარზე, საქართველოს სავალუტო ბაზარზე ატეხილი აჟიოტაჟი ძირითადად განპირობებულია საერთაშორისო ბაზრებზე შექმნილი პანიკით. საქართველოში მნიშვნელოვნად გაიზარდა დოლარზე მოთხოვნა, რამაც გამოიწვია ლარის დაცემა. ეს ძალზე ნეგატიური ტენდენციაა. თუმცა, ასეთი აჟიოტაჟი მოკლევადიანია და საქართველოშიც მოკლე პერიოდში დამთავრდება ეს პროცესი, აჟიოტაჟი პიკს ნიშნავს და სტაბილურობის ნიშნებს უნდა ველოდეთ უახლოეს პერიოდში.

აქ უფრო დაწვრილებით მსოფლიო საფინანსო ბაზარზე მიმდინარე მოვლენების შესახებ. ბოლო წლებში ძალიან საინტერესო ტენდენციები ჰპოვეს ასახვას მსოფლიო ეკონომიკაში. ეს დაკავშირებულია ჩინეთის ეკონომიკის არნახულ ზრდასთან, რომლის თაობაზეც საერთაშორისო სავალუტო ფონდი ჯერ კიდევ 2014 წელს გვამცნობდა, როცა მან პირველმა დააფიქსირა, რომ ეროვნული ეკონომიკის წარმოება ერთ წელიწადში ჩინეთში გახდა 17,6 ტრილიონი დოლარი და ამერიკის მაჩვენებელს მცირედით გადაასწრო. თუმცა ნაწილი ექსპერტების თავს იმით იმშვიდებდა, რომ ეს ზრდა ერთი ნომინალის მეშვეობით მოხდა, მშპ-ს მიხედვით, ხოლო ნომინალური მშპ-ს მიხედვით შეერთებული შტატები ლიდერობდა და ლიდერობს. ეს თავისთავად მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების ახალი ტენდენცია იყო და ამან გარკვეული ასახვა ჰპოვა რეგიონული ეკონომიკების განვითარებაზე.

ავტორი ვარაუდობს, რომ ბოლო პერიოდში, როცა მსოფლიოს ეკონომიკის ზრდას განაპირობებდა ჩინეთის ეკონომიკის არნახული ზრდის ტემპი, ამას ბუნებრივია მოყვებოდა გარკვეული ცვლილებები, მათ შორის არაპროგნოზირებადი და ასევე კრიზისული ცალკეულ რეგიონებში. აი ამ კონტექსტშია უნდა განხილული ის რეალობა და მოცემულობა, რომელიც ბოლო პერიოდში ჩამოყალიბდა, რაც უწინარეს ყოვლისა, დაკავშირებული არის, აშშ დოლარის გამყარე

ბასთან ყველა სხვა ძირითად კონვერტირებად ვალუტებთან მიმართებაში, ხოლო მეორეს მხრივ, ნავთობზე ფასების გლობალურ დაცემაში, რაც არის გეოპოლიტიკური ძვრების შედეგი და გარკვეულ დისონანსში მოდის მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების ტენდენციებთან. ამავე დროს ჩინეთი იკვეთება, როგორც დასავლური სისტემის ერთ-ერთი პარტნიორი და ამავე დროს კონკურენტი, ამის შედეგია ის რყევები, რომლებიც საერთაშორისო არენაზე ხდება და რომლის ექოც რეგიონებში სულ უფრო მკაფიოდ ისმის. ამ თვალთახედვით ყველაზე მკაფიო მაგალითი იყო ე.წ. „შავი ორშაბათი“ ჩინეთის საფონდო ბირჟებზე, როდესაც იქ მოხდა მანქანების მნიშვნელოვანი დაცემა.

ბუნებრივია, ამას გავლენა აქვს ჩვენს ქვეყანაზეც, მაგრამ მცირე, ვინაიდან ჩვენი ეკონომიკის ინტეგრაციის ხარისხი მსოფლიო ეკონომიკაში არის იმდენად დაბალი, რომ არათუ მყისიერ, არამედ ფუნდამენტურ გავლენას საქართველოს ეკონომიკაში მიმდინარე ტენდენციებზე სერიოზულად და არსებითად ვერ იქონიებს.

აქსიომა 2. მიუხედავად ზემოთქმულისა, საჭიროა გაიზარდოს საქართველოს ეკონომიკის მდგრადობა ქვეყნის წინაშე მდგომი მოსალოდნელი ეკონომიკური საფრთხეების მიმართ. ნავთობის გაიაფება. ლარის გაუფასურების მიზეზებზე მსჯელობისას გასათვალისწინებელია რა გლობალურ და რეგიონალურ გარემოში უწევს ქართულ ეკონომიკას მოქმედება. მასზე მოქმედი გარე მოკებიდან ხაზგასმით უნდა გამოვეყნოთ ნავთობის ფასის მკვეთრი შემცირება. როგორც ნავთობის იმპორტიორი, საქართველო პირდაპირ სარგებელს ნახულობს ნავთობის დაბალი ფასისაგან, რადგან მცირდება იმპორტში დახარჯული ფული, თუმცა ამ სარგებელს ფარავს რუსეთის მძიმე რეცესიისა და რუსული ვალუტის ძლიერი გაუფასურების გავლენა რეგიონზე. ნავთობის ფასების მკვეთრი ვარდნა მძიმედ დააწვა ნავთობმომპოვებელ ქვეყნებს რეგიონში, როგორცაა აზერბაიჯანი და ყაზახეთი. ამან გამოიწვია ექსპორტით შემოსული ფულის შემცირება, დაახლოებით 20-25%-ით.

მსოფლიო ბაზარზე ნავთობის ფასი გაიფებას განაგრძობს. მაგალითად, ერთი თვის (2015 წლის ივლისი) მანძილზე ნავთობის ფასი 23,3%-ით შემცირდა. ფასების მსგავსი შემცირების ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი ირანისთვის ეკონომიკური სანქციების სრულიად მოხსნაა. როგორც ირანის ნავთობის მინისტრმა ბიჯან ნამდარ ხანგანესმა განაცხადა, ირანი აპირებს ნავთობის მოპოვება გაზარდოს, თუნდაც ეს ფასის შემცირების ხარჯზე მოუხდეს. ირანის პოზიციას ემთხვევა ამერიკის პოზიცია. როგორც შტატების ნავთობის ინსტიტუტები იუწყება, ამ სიტუაციაში ამერიკა არ ფიქრობს მოპოვების შემცირებაზე, მეტიც, ბოლო კვირების მანძილზე მოპოვება ორ მილიონ ბარელზე მეტით გაზარდა.

მართალია, მსოფლიო ბაზარზე უკვე

თვეზე მეტია კლების ტენდენცია ფიქსირდება, მაგრამ ამის მიუხედავად, მსოფლიო ბაზარზე მიმდინარე პროცესები ქართულ საწვავის ბაზარზე არ ისახება. თუ მსოფლიოში ბოლო ერთი თვის მანძილზე ფასი 23,3%-ით შემცირდა, საქართველოში ფასი არცერთ კომპანიას არ შემცირებია, თუ არ ჩავთვლით კომპანია „გალფს“, რომელმაც ფასი მხოლოდ დიზელის საწვავზე შეამცირა 5 თეთრით. რაც შეეხება ეროვნული ვალუტის კურსით აპელირებას, ამ შემთხვევაში ნავთობკომპანიებს ესეც არ გამოადგებათ, იმდენად, რამდენადაც ეროვნული ვალუტა 2 თვეზე მეტი დასტაბილურდა (ოღონდ გაუფასურების მაღალ ნიშნულზე). მსოფლიო ბაზარზე ფასების კლება ბოლო მონაცემებით 23%-ს აღემატება. ქართულ ბაზარზე კი ფასები არ იცვლება.

აქსიომა 3. მსოფლიო გლობალიზაციით გამოწვეული კარდინალური ცვლილებების, ფინანსური და სავალუტო კატაკლიზმების, სოციალურ-ეკონომიკური რისკების რაც შეიძლება ნაკლები დანაკარგებით დაძლევისათვის აუცილებელია გრძელვადიანი სახელმწიფო პროგრამების შემუშავება;

დოლარის პოზიციების გამყარება. 2014 და 2015 წლის პირველ ნახევარში, აშშ-ში პოზიტიური ეკონომიკური ტენდენციების და მოლოდინების პარალელურად, აშშ დოლარმა გამყარება დაიწყო. ამას თან დაერთო აშშ ფედერალური სარეზერვო სისტემის მიერ 2008 წელს დაწყებული რაოდენობრივი შერბილების პოლიტიკიდან გამოსვლის და მონეტარული პოლიტიკის გამკაცრების შესახებ მიღებული გადაწყვეტილების გამოცხადება, რამაც კიდევ უფრო გაამყარა დოლარის პოზიციები.

შედეგად, მსოფლიოს სავალუტო ერთეულების უმრავლესობა მნიშვნელოვანი გაუფასურების ფაქტის წინაშე დადგა. საქართველოსათვის დოლარის გაძლიერება კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია იმ კუთხით, რომ სამ ძირითად სავაჭრო პარტნიორ ქვეყანაში (თურქეთი, რუსეთი, უკრაინა) მოხდა ადგილობრივი ვალუტების მნიშვნელოვანი გაუფასურება დოლარის მიმართ, აგრეთვე ზეწოლა მოხდა მათ ეკონომიკურ ტენდენციებზე. ახალი არაა არავისთვის, რომ საქართველოს ეკონომიკა დიდადაა დამოკიდებული მეზობელი ქვეყნების ეკონომიკის სტაბილურობის ხარისხზე. საქართველოში იმპორტირებული საქონლის 52% დსთ-ს ქვეყნებზე მოდის, ასეთ სიტუაციაში ჩვენს ქვეყანაში შემოგვაქვს ეკონომიკური არასტაბილურობა, ინფლაცია და გაუფასურებული ვალუტა სავაჭრო ქვეყნებიდან.

ამრიგად, მთლიანი შიდა პროდუქციის პროგნოზის რისკებში მთავარი ადგილი საგარეო სექტორს უკავია. კერძოდ, გეოპოლიტიკური დაძაბულობის ფონზე, თუკი ეკონომიკური კრიზისი მოსალოდნელზე მეტად გაღრმავდება რეგიონის სავაჭრო პარტნიორ ქვეყნებში ან/და აღნიშნული შოკი მოსალოდნელზე მეტად გადმოეცემა საქართველოს, მაშინ ეკონომიკური ზრდა პროგნოზ-

თან შედარებით შემცირდება. მეორე მხრივ, თუკი ევროპასთან თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმება და მსხვილი საინვესტიციო პროექტები მოსალოდნელზე მეტად აისახება ეკონომიკურ ზრდაზე ან ბიზნეს განვითარება მოსალოდნელზე მეტად გაუმჯობესდება, მაშინ მშპ-ს ზრდა პროგნოზირებულიდან შედარებით მაღალი იქნება.

აქსიომა 4. თუ ქვეყნიდან მეტი ფული გადის, ვიდრე შემოდის, ეს უკვე იწვევს ეკონომიკურ რყევებს. საქართველო ნელ-ნელა უნდა გამოვიდეს დოლარიზაციის სისტემიდან, მაგრამ ბევრს ჰგონია, თუ ქვეყანაში დოლარის მასა შემცირდება, ეს უკეთესი იქნება. ამ შემთხვევაში ჩასატარებელია სერიოზული რეფორმა და არა საქართველოდან დოლარის გატანა. დღეს ჩვენ ფინანსური თვალსაზრისით გვაქვს მასიური ფინანსური ფორმები: მაგალითად, ლარში ხდება ანგარიშსწორება, გადასახადების აკრეფა, გაიცემა ხელფასები, მაგრამ როცა საქმე დანაზოვს ეხება, აქ უკვე დოლარი გვირჩევენია. ვინაიდან ჩვენი ცხოვრება მაინც დოლარზეა მიბმული, მისი მკვერთი შემცირება უარყოფითად მოქმედებს ლარის კურსზე, როგორც ექსპერტები ამბობენ, დოლარიზაციიდან თავის დაღწევა შეიძლება მხოლოდ გარკვეული ფინანსური დაბალანსებით და რაც მთავარია, ადგილობრივი წარმოების განვითარებით.

ეკონომიკის ლარიზაციის დაბალი დონე. 2010 წლიდან ეროვნული ბანკი აქტიურად მუშაობს მონეტარული პოლიტიკის ეფექტიანობის ზრდის მიმართულებით, რომლის ძირითადი შემადგენელი ფაქტორი საქართველოში ეკონომიკის ლარიზაციის დაბალი დონეა. მაღალი დოლარიზაციის პირობებში შესუსტებულია საპროცენტო განაკვეთის გადაცემის მექანიზმი, რადგან ეკონომიკისთვის ფულის მიწოდების მნიშვნელოვანი ნაწილი არის უცხოური ვალუტით, რომელზეც საპროცენტო განაკვეთები განისაზღვრება სხვა ქვეყნების ცენტრალური ბანკების მიერ მათ ქვეყნებში არსებული ეკონომიკური ციკლების შესაბამისად და სცილდება ეროვნული ბანკის კონტროლის სფეროს. დაბალი ლარიზაციის პირობებში გაცვლითი კურსის ცვლილება უფრო მეტად გადაეცემა ინფლაციას, რაც აფერხებს გაცვლითი კურსის მოქნილობას. გარდა ამისა, დაბალი ლარიზაციის დროს მნიშვნელოვანია გაცვლითი კურსის რისკი კურსის მერყეობისგან დაუცველი ეკონომიკური აგენტებისთვის, განსაკუთრებით კი ბანკების მსესხებლებისთვის, რომელთა შემოსავლები დენომინირებულია ეროვნული ვალუტით, სესხი კი უცხოური ვალუტით აქვთ აღებული. ასეთ შემთხვევაში იზრდება კომერციული ბანკების პორტფელის საკრედიტო რისკი, რაც კრედიტორების ვალუტების დისბალანსით, ანუ არაპეჯირებული სესხებით არის განპირობებული (ჩურჩინცენდუცედ ჩრედიტ ღისკ). შედეგად, ლარის კურსის ცვლილებას აშშ დოლარის მიმართ შეიძლება სერიოზული გავლენა ჰქონდეს კომერციული

ბანკების საკრედიტო პორტფელზე.

აქსიომა 5. ეროვნული ბანკის ერთ-ერთი ამოცანა სწორედ ლარიზაციის ზრდაა. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ლარიზაცია ეს არის ხანგრძლივი პროცესი, ვინაიდან ეკონომიკურ აგენტთა ქცევის შეცვლა მოითხოვს განვითარებული ფინანსური ბაზრისა და მდგრადი ეკონომიკური სტაბილურობის არსებობას წლების განმავლობაში.

აქსიომა 6. გადაუდებელ ამოცანად მიგვაჩნია ექსპორტის ხელშეწყობა, ადგილობრივი წარმოების განვითარება. ლარის წარმოების ზრდით გამყარება ან წარმოების შემცირებით გაუფასურება - არის საქართველოს ეკონომიკის მდგომარეობის ამსახველი რეალური სახე. დადებით გადაწყვეტილებად მიჩნეულია იმპორტის ჩამნაცვლებელი პროდუქციის გამოჩენა ადგილობრივ ბაზარზე. ეს დადებითად იმოქმედებს ლარის კურსზე, რადგან აღარ დაგეჭირდება დამატებითი დოლარი იმპორტირებული პროდუქციის შესაძენად. მითუმეტეს, რთული არ არის სუსტი ეროვნული ვალუტის გამოყენება ადგილობრივი წარმოების გამოსაყენებლად.

საგარეო ვალის ფაქტორი ძალზე საყურადღებოა ზოგადად ეკონომიკის და ეროვნული ფულადი ერთეულის, ჩვენს შემთხვევაში ლარის მდგომარეობის შესაფასებლად. დასამალი არაა, რომ 2008 წლიდან დაწყებული, მისი შემდგომი 4 წლის განმავლობაში ეროვნული ვალუტა დიდწილად ჩამოკიდებული იყო წელიწადში საშუალოდ მილიარდოლარიან ინექციასზე. თუ ამას დავამატებთ ქვეყნის საგარეო ვალის მოცულობის ზრდას, გამოდის, რომ 2012 წლის ჩათვლით, ეროვნული ვალუტის სიმყარე ნაწილობრივ დამოკიდებული იყო საგარეო ვალზე და არა ეკონომიკის რეალურ მდგომარეობაზე, 2013 წლიდან საქართველომ შეწყვიტა ახალი ვალების აღება. ეს ერთგვარი შოკის მატარებელი იყო, ვინაიდან ჩვენ მიხვეულები ვიყავით, როცა დოლარი მოგვაკლდებოდა, ვიღებდით სესხს და ყველაფერი დარეგულირდებოდა ხოლმე, ლარი მყარად „გვეჭირა“ ხელში. დღეს ეს ფაქტორი მოიხსნა და ლარის კურსი „გაიქცა“, აქ ავტორი აღნიშნავს, რომ ლარის კურსი გათავისუფლდა ხელგონიერი მუხრუჭებისაგან.

აქსიომა 7. თავისთავად, საქართველოს მიერ საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციებიდან, უცხოური ქვეყნების მთავრობებისაგან და კომერციული დაპროექტების ინსტიტუტებიდან უცხოურ ვალუტაში დენომინირებული საგარეო ვალის აღება აუცილებელი, გარდაუვალი და შესაძლებელია. მთავარია, სწორად იქნეს განსაზღვრული რა რაოდენობის უცხოური კაპიტალის ათვისება შეუძლია ქვეყანას, რა რაოდენობის ვალის მოსმანხურებაა უზრუნველყოფილი ქვეყნის მთავრობის მიერ, დაცულია თუ არა საგარეო ვალის პარამეტრების შესაბამისი კრიტერიუმები და ყველაზე მთავარი აღებული საგარეო ვალით გამოყენებული უნდა იქნეს მიზნობრივად და

ეფექტიანად.

ინვესტიციები საქართველო ეკონომიკის მდგრად განვითარებაზე გადასვლის უმთავრესი პირობაა. თანაც არამარტო უცხოური ინვესტიციების მოზიდვაა საჭირო, არამედ უმნიშვნელოვანესი საკითხია საინვესტიციო სტრატეგიის განხორციელების მექანიზმის მიმართვა ქვეყნის შიდა ინვესტირებაზე და ახალ საინვესტიციო პროექტებზე, მათ პრაქტიკულ გამოყენებაზე.

ავტორი აღნიშნავს: მაქსიმალისტობას დამწამებენ ამ სიტყვების გამო, მაგრამ მაინც დავწერ: საქართველოში არსებული ფინანსური კრიზისის ფონზე ინვესტიციები მიმჩნია ამ ეტაპზე ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის, ეკონომიკური სიძლიერის, თუ გნებავთ, ეკონომიკური გადაარჩენის, ფინანსური თუ სოციალური პრობლემების გადაჭრის ერთადერთი თუ არა, ერთერთი მთავარი დრაივერი. ამ სიტყვების თითქმის საშუალებას მაძლევს ის ფაქტები, რომ საქართველოში ეკონომიკის განვითარებისათვის შიდა რესურსული ბაზა ძალიან მწირია, ბიუჯეტური რესურსები შეზღუდული, ხოლო ეკონომიკური სუბიექტების დანახოვები ინვესტირებისათვის - ძალზე მცირე.

ლარის მისაშველიებლად მთავრობამ მიიღო და ახორციელებს საპრივატიზაციო ობიექტების დაჩქარებულ რეჟიმში რეალიზაციის გეგმას. ასევე შარშან შემოვიდა რეკორდული მოცულობის ინვესტიციები ბოლო შვიდი წლის განმავლობაში. ამ პირობებშიც კი ლარმა გაუფასურება განაგრძო.

უკეთესობისაკენ ორივე ეს წინგადადგმული ნაბიჯი პრობლემის გადაჭრის მხოლოდ მოკლევადიან პერსპექტივაში მოგვარების მცდელობაა. შეუძლებელია, საქართველოში ერთბაშად პრივატიზაციიდან და უცხოური ინვესტირებიდან ინვესტიციების იმხელა ნაკადი შემოვიდეს, რომ ამან ლარის ვარდნა შეაჩეროს.

აქსიომა 8. თანამედროვე პირობებში სახელმწიფოს საინვესტიციო პოლიტიკის გააქტიურება. მდგრად ეკონომიკურ განვითარებაზე საქართველოს ეკონომიკის გადასვლის უმთავრესი პირობაა. ეკონომიკური ზრდის მაჩვენებლის გაუმჯობესებაზე საუბარი შეუძლებელი იქნება, თუ საქართველოში მნიშვნელოვანი საინვესტიციო ბუმი არ შედგა.

ლარის რყევის მკვეთრი ამპლიტუდა მხოლოდ მაშინ გაწონასწორდება, როცა პრივატიზაციიდან და შემოსული ინვესტიციების მილიონობით ნაკადიდან ყოველი თეთრი საქართველოს თითქმის გაჩერებულ რეალური სექტორში დაბანდდება, მატერიალური წარმოების და სოფლის მეურნეობის განვითარებას მოხმარდება, შედეგად ხალხი დასაქმდება, შემოსავლები გაუჩნდება, ადგილობრივი პროდუქციის გამოშვება დაიწყება, იმპორტით აღარ ვიცხოვრებთ, ჩვენსას გავეყიდით და ფულად ნაკადების შემოდინება დაიწყება ექსპორტიდან.

აქსიომა 9. ლარის კურსის მერყეობა შე-

ჩერებულ უნდა იქნეს ერთი მხრივ, გონივრული, საბაზრო მექანიზმებით, მეორე მხრივ კი უნდა განხორციელდეს მნიშვნელოვანი დანაკარგების თავიდან აცილება. უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა ინფლაციური მოლოდინების, ნეგატიური მოლოდინების განეიტრალება. აქ კი უკვე საჭიროა მთავრობისა და ეროვნული ბანკის შორის კოორდინირებული მუშაობა.

როდესაც მსოფლიოში ლარის კურსის ზრდის გლობალური ტენდენციაა და საქართველოს ყველა ძირითადი სავაჭრო პარტნიორის ვალუტა დოლარის მიმართ ეცემა, ლარი ვერ დარჩებოდა თავდაპირველ მდგომარეობაში. ეს ისე, ეროვნული ბანკის მონეტარულ პოლიტიკაზე დასკვნის გასაკეთებლად შესაქმნელად ვამბობ. ისე არ ვეთანხმები ასეთ მკვეთრ გამიჯვნას, მაგრამ საქართველოში ეკონომიკის ორ ძირითად რეგულატორს გამოყოფენ: ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა-ეროვნული ბანკის პრეროგატივაა, სავალუტო უზრუნველყოფას კი სამთავრობო სტრუქტურებს აქვს დაკისრებული.

ეროვნული ბანკის მონეტარული პოლიტიკა გავლენას ახდენს ეკონომიკაში კრედიტების მიწოდებაზე (ფაქტია მაგრამ კრედიტის გაცემებზე უარყოფითი ვერაფერს ვიტყვით); ეროვნული ბანკის ძირითადი ამოცანა არის ფასების სტაბილურობის უზრუნველყოფა. ამასთანავე ეროვნულმა ბანკმა უნდა უზრუნველყოს ფინანსური სისტემის სტაბილურობა და გამჭვირვალობა და ხელი შეუწყოს ქვეყანაში მდგრად ეკონომიკურ ზრდას ისე, რომ საფრთხე არ შეექმნას მისი ძირითადი ამოცანის შესრულებას. და კიდევ - ეროვნული ბანკი მონეტარული პოლიტიკის განსახლდრისას ინფლაციის თარგეთირების რეჟიმს ეყრდნობა. ინფლაციის თარგეთირების რეჟიმს (რომელიც საქართველოში 2009 წელს ამოქმედდა) წარმატებულად ფუნქციონირება გარკვეულ პირობებს მოიცავს.

მონეტარული პოლიტიკის გადაწყვეტილებების ფორმულირების პროცესში განსაკუთრებული მნიშვნელობა საპროგნოზო ინფლაციას ენიჭება, ვინაიდან ეროვნული ბანკის მიერ მონეტარული პოლიტიკის ინსტრუმენტების ცვლილება ეკონომიკას გადაეცემა გარკვეული დროითი ლაგით და გავლენას ახდენს მომავალ ინფლაციაზე. ეროვნული ბანკის ინფლაციის გრძელვადიანი მიზნობრივი მაჩვენებელი 3 პროცენტს შეადგენს. ამდენად ეროვნული ბანკის სწრაფვა ინფლაციის დადგენილი ნორმისადმი გამართლებულად უნდა ჩაითვალოს.

ეროვნული ბანკის მონეტარული პოლიტიკის ეფექტიანობის ზრდის შემაფერხებელი ფაქტორი საქართველოში ლარიზაციის დაბალი დონეა. მართალია 2014 წლის განმავლობაში დეპოზიტების და სესხების ლარიზაციის მაჩვენებლის ზრდა დაფიქსირდა, თუმცა ლარის კურსის გაცვლითი კურსის მერყევი ხასიათის გამო, ეს ზრდა მოკრძალებული იყო. დეპოზიტების შემთხვევაში ლარიზაციის მაჩვენებელი 1,7 პროცენტით

გაუმჯობესდა და 39,8 პროცენტი შეადგინა; სესხების შემთხვევაში კი 3,3 პროცენტით გაიზარდა 39,2 პროცენტამდე (გაცვლითი კურსის ცვლილების ეფექტის გამორიცხვით).

საქართველოში მოქმედებს მცურავი გაცვლითი კურსის რეჟიმი, რომელიც მიჩნეულია გაცვლითი კურსის ყველაზე ოპტიმალურ რეჟიმად ისეთი მცირე ზომის ღია ეკონომიკებისთვის, როგორც საქართველოა. ასეთი ეკონომიკებისათვის მცურავი გაცვლითი კურსი ასრულებს შოკების შთანთქმავ ფუნქციას. ამ დროს გაცვლითი კურსის ცვლილება ასუსტებს აღნიშნული შოკის ნეგატიურ გავლენას რეალურ ეკონომიკაზე-ეკონომიკურ ზრდასა და ინფლაციაზე.

ამასთან თარგეთირების რეჟიმით განპირობებული გაცვლითი კურსის არსებობა განსაზღვრულია საქართველოს ეროვნული ბანკის მონეტარული პოლიტიკის სტრატეგიით. მცურავი გაცვლითი კურსის პირობებში, გაცვლითი კურსის განსაზღვრა ხდება სავალუტო ბაზარზე არსებული მოთხოვნა-მიწოდების მიხედვით, რომლებზეც, თავის მხრივ, გავლენას ახდენს ფუნდამენტური ეკონომიკური ფაქტორები და ასევე, დროებითი მოვლენები, აღნიშნული რეჟიმის პირობებში სავალუტო ბაზარი ხასიათდება მოკლევადიანი რყევებით. ასეთი რყევები კიდევ უფრო დიდია საქართველოს მსგავს პატარა და ღია ეკონომიკის, მაღალი დოლარიზაციის მქონე ქვეყნებში, რაც უკავშირდება სავალუტო ბაზრის მცირე მოცულობასა და კაპიტალის მერყევენაკადებს. ეროვნული ბანკის სავალუტო პოლიტიკა ითვალისწინებს ინტერვენციას სავალუტო ბაზარზე სავალუტო აუქციონების საშუალებით მხოლოდ გარკვეულ შემთხვევებში: თუ აღვილი აქვს ჭარბი კაპიტალის დროებით შემოდინებას, რომელიც კურსის მკვეთრ მოკლევადიან რყევას გამოიწვევს; საერთაშორისო რეზერვების შესაგნებად; სახელმწიფო საგარეო ოპერაციების დასაბალანსებლად.

დღეს, რატომღაც ყველა, ვინც იცის ისინიც კი, და ვინც ნაკლებად ან საერთოდ არ ერკვევა აღნიშნულ საკითხებში, თითქმის ერთხმად მონეტარული პოლიტიკის ყველა მექანიზმს - თარგეთირება, მცურავი გაცვლითი კურსი,

ინფლაციის უარყოფითი მაჩვენებლის მიზნობრივთან დაახლოება, რეფინანსირების სესხები, ეროვნული ბანკის სადემოზიტო სერტიფიკატები, მთავრობის სახაზინო ვალდებულებები თუ სახაზინო ობლიგაციები, საერთოდ ეროვნული ბანკის საქმიანობის უარყოფით კონტექსტში განიხილავენ. უფრო მეტიც, ეროვნული ბანკის ანტიდეფლაციურ პოლიტიკას ღარის კურსის ვარდნის ხელშემწყობ პოლიტიკად თვლიან.

აქსიომა 10. საბიუჯეტო ხარჯებს უაღრესად მნიშვნელოვანი გავლენა ღარის დეფლაციაზე. აუცილებელია, რომ საბიუჯეტო ხარჯების დისციპლინური მართვა და მათი წლის ბოლომდე თანაბრად გადანაწილება, ასევე მაქსიმალურად შეიკვეცოს მიმდინარე დანახარჯები და ძირითადი ორიენტაცია ქვეყანაში რეალურ ეკონომიკასა და ინფრასტრუქტურის შექმნაზე გაკეთდეს.

შრომაში წარმოდგენილია კვლევის შედეგები, რომლებიც წარმოდგენილია დასახული პრობლემების გადაჭრის ზემო ჩამოთვლილი ეკონომიკური აქსიომების სახით, ხელს შეუწყობს საქართველოს ეკონომიკის აღმავლობას, ქართული ფულადი ერთეულის - ღარის გაუფასურების შეჩერებას და იქნებ გამყარებასაც.

და ბოლოს, ქართული საზოგადოება არცთუ დიდად ვართ განებივრებული საზღვარგარეთ ეკონომიკური ლიტერატურის გამოცემით. დასაფასებელია და მივესალმებით პროფესორ ლამარა ქოქიაურის მონოგრაფიის ამერიკაში გამოქვეყნებას.

ჟურნალ „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა“-ს მთავარი რედაქტორი, ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი **ბადრი გენბაია**
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის დეკანი, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი **ვლადიმერ დლონტი**

**იუბილარი, უფროსი მეგობარი და
კოლეგა - პროფესორი პარმენ ლემონჯავა - 80**

ჩვენო ძვირფასო მეგობარო გილოცავთ 80 წლის იუბილეს. ჩვენ თქვენს კოლეგებად სწორედ თქვენი და თქვენი თაობის მეცნიერების აქტიური, შემოქმედებითი და მიზანდასახული მოღვაწეობის გაცნობიერებითა და მიბაძვით ჩამოვყალიბდით.

ბატონო პარმენ თქვენ ხომ ადამიანის თვისებებიდან მნიშვნელოვან ადგილს პატიოსნებას, თავდაბლობას, პრინციპულობას, შრომისმოყვარეობას და მიზანდასახულობას ანიჭებთ, არც კაცური კაცის ფასს ტოვებთ შეუშინევლად.

ჩვენ გაგვაჩნია მყარი საფუძველი საქვეყნოდ, ხმამაღლა განვაცხადოთ, რომ სწორედ ასეთი მრწამსით ხედებით 80 წლის იუბილეს. დარწმუნებული ვართ ასეთივე ენერჯითა და თავდაბლობით გააგრძელებთ ცხოვრებას და მოღვაწეობას. თქვენი გამორჩეული თვისება ხომ სიყვარული, პატივისცემა და თანადგომაა, რომელსაც განსაკუთრებით ახალგაზრდობასთან ურთიერთობაში ავლენთ.

ბატონო პარმენ გისურვებთ დღეგრძელობას, შემართებულ ყოფას, ოჯახის სიმრავლეს და წარმატებებს სამეცნიერო-პედაგოგიურ საქმიანობაში.

პროფესორი რეზო მანველიძე,
ჟურნალის „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა“ სარედაქციო კოლეგია,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის
ფაკულტეტის პროფესორ-მასწავლებლები

Certificate

ICI Journals Master List

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Certificates that journal
**INNOVATIVE ECONOMICS
AND MANAGEMENT**

p-ISSN 2449-2418

has been indexed in the
ICI Journals Master List in 2015

1 August 2016

Date

Signature

isbn

ISSN

PARTNERSHIP CERTIFICATE OF THE UNIVERSITY

№ 2204 / 2016A

Hereby the International Academy of Science and Higher Education (IASHE; London, United Kingdom), grateful for the mutually beneficial cooperation, confirms that the

**National institute of economic research
(Director Badri Gechbaia)**

is the official Partner of the IASHE in the field of joint implementation of global scientific and educational projects, as well as programs aimed at promotion of international recognition of national educational qualifications and ensuring professional and academic mobility of students, experts and scientists from different countries.

This Certificate verifies the fact that the "UN" possesses the special status, the powers and the privileges arising from the Partnership agreement with the IASHE, as well as content and the specificity of programs jointly implemented by the indicated parties.

London, United Kingdom
29 / 06 / 2016

On behalf of the Expert Commission
Head of IASHE International Projects
Department Thomas Morgan

Morgan

International Academy of Science and Higher Education
Address: 1 Kings Avenue, Winchmore Hill, London, N21 3NA
Phone: +44 (20) 71939491 / Skype: iashe
<http://iashe.eu/>; <http://giap.eu/>

ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა

INNOVATIVE ECONOMICS AND MANAGEMENT

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЕ

ჟურნალის ელექტრონული ვერსია შეგიძლიათ იხილოთ ჟურნალის ვებგვერდზე:
www.nier.ge

ელ. ფოსტა: nierbat@gmail.com

ანბისის ქ. 15. ბათუმი. 6010

ტელეფონი: (+995) 593 72-21-15; (+995) 591 98-03-80

The online version of the journal is available on the website:
www.nier.ge

E-mail: nierbat@gmail.com

15 Angisa Sht. Batumi. 6010

Phone: (+995) 593 72-21-15; (+995) 591 98-03-80

კომპიუტერული უზრუნველყოფა - ხვიჩა ყალაბეგაშვილი

ჟურნალი აიწყო და დაიბეჭდა
გამომცემლობა „კალმოსანი“
კონტაქტი:
ელ. ფოსტა: kalmosani@yahoo.com
ტელ: 571 19 19 39; 2 665 965